

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

ANALIZA USŁUG SPOŁECZNYCH W MIEŚCIE GRAJEWO

PIOTR STRONKOWSKI

Warszawa, grudzień 2021

Projekt "Nasze Grajewo model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu " jest realizowany przez Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku w partnerstwie z Miastem Grajewo oraz Miastem Turyn

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Działanie 4.3.

Spis treści

1.	WSTĘP.....	4
2.	WPROWADZENIE DO TEMATYKI USŁUG SPOŁECZNYCH W TYM: OKREŚLENIE DEFINICYJNE I PRAWNE	5
3.	USŁUGI SPOŁECZNE WSPIERAJĄCE PROCES REWITALIZACJI	7
4.	USŁUGI SPOŁECZNE REALIZOWANE W GRAJEWIE.....	10
4.1	Wsparcie sektora pozarządowego w Grajewie.....	10
4.2	Centrum Organizacji Pozarządowych	10
4.3	Wsparcie finansowe organizacji pozarządowych	11
4.4	Usługi społeczne / opiekuńcze.....	13
4.5	Usługi wsparcia rodziny i pieczy zastępczej.....	19
4.6	Usługi opiekuńcze dla dzieci.	19
4.6.1	<i>Asystenci rodziny.....</i>	<i>20</i>
4.6.2	<i>Pieczą zastępczą.....</i>	<i>21</i>
4.6.3	<i>Klub Zdrowie i Trzeźwość.....</i>	<i>22</i>
4.6.4	<i>Świetlica Środowiskowa Przystań.....</i>	<i>23</i>
4.6.5	<i>Usługi aktywizacji społeczno-zawodowej.....</i>	<i>23</i>
4.6.6	<i>Centrum Integracji Społecznej.....</i>	<i>23</i>
4.6.7	<i>Projekty z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej.....</i>	<i>26</i>
4.7	Kultura	27
4.7.1	<i>Zajęcia kierowane do osób aktywnych w obszarze kultury.....</i>	<i>30</i>
4.7.2	<i>Imprezy i wydarzenia kulturalne kierowane do mieszkańców</i>	<i>31</i>
4.7.3	<i>Grajewska Izba Historyczna</i>	<i>32</i>
4.7.4	<i>Centrum Tradycji Mleczarstwa – Muzeum Mleka.....</i>	<i>32</i>
4.7.5	<i>Kino.....</i>	<i>33</i>
4.7.6	<i>Współpraca</i>	<i>33</i>

4.7.7	<i>Działania organizacji pozarządowych</i>	34
4.7.8	<i>Wydatki na kulturę</i>	35
4.8	<i>Edukacja</i>	36
4.8.1	<i>Skala usług edukacyjnych</i>	36
4.8.2	<i>Wydatki na usługi edukacyjne</i>	37
4.9	<i>Sport</i>	40
4.9.1	<i>Oferta usług sportowych dla mieszkańców Grajewa</i>	41
4.9.2	<i>Działalność pozostałych podmiotów</i>	42
4.9.3	<i>Finansowanie</i>	43
5.	ANALIZA PORÓWNAWCZA OBEJMUJĄCA USŁUGI SPOŁECZNE O PODOBNYM CHARAKTERZE (NP. W POSTACI „DOBRYCH PRAKTYK”) REALIZOWANE W INNYCH MIASTACH W POLSCE O PODOBNEJ WIELKOŚCI	45
5.1	<i>Jarocin</i>	45
5.2	<i>Miejski Ośrodek Profilaktyki i Pomocy Rodzinie w Kole</i>	48
5.3	<i>Hrubieszów</i>	50
6.	WNIOSKI I REKOMENDACJE MOŻLIWE DO ZASTOSOWANIA W GRAJEWIE	51
7.	SPIS WYKRESÓW	54
8.	BIBLIOGRAFIA	56

1. Wstęp

Niniejszy raport został opracowany na zlecenie Ośrodka Wspierania Organizacji Pozarządowych z siedzibą w Białymstoku. Jest to jeden z elementów projektu ponadnarodowego pt.: Nasze Grajewo - model wspólnotowego zarządzania rewitalizacją z wykorzystaniem doświadczeń Turynu.

Głównym celem była analiza sektora usług społecznych w Grajewie, z uwzględnieniem doświadczeń innych polskich samorządów. Analiza bazowała przede wszystkim na danych zastanych: dokumentach udostępnionych przez Urząd Miasta Grajewa. Uzupełnieniem analizy dokumentów była wizyta w Grajewie i wywiady z kluczowymi osobami, odpowiedzialnymi za organizację usług społecznych w Grajewie. Raport został opracowany w okresie listopad – grudzień 2021 r.

2. Wprowadzenie do tematyki usług społecznych w tym: określenie definicyjne i prawne

Usługi społeczne zyskują coraz większe znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym. W polskim porządku prawnym formalna definicja usług społecznych pojawiła się stosunkowo niedawno. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych określa usługi społeczne jako działania z zakresu:

- 1) polityki prorodzinnej,
- 2) wspierania rodziny,
- 3) systemu pieczy zastępczej,
- 4) pomocy społecznej,
- 5) promocji i ochrony zdrowia,
- 6) wspierania osób niepełnosprawnych,
- 7) edukacji publicznej,
- 8) przeciwdziałania bezrobociu,
- 9) kultury,
- 10) kultury fizycznej i turystyki,
- 11) pobudzania aktywności obywatelskiej,
- 12) mieszkalnictwa,
- 13) ochrony środowiska,
- 14) reintegracji zawodowej i społecznej

– podejmowane przez gminę w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej, świadczone w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców.

Jest to bardzo szeroka definicja usług społecznych, obejmująca szereg działań publicznych, realizowanych na rzecz obywateli.

Należy zauważyć, że w innych dokumentach podejście do kwestii usług społecznych jest zwykle węższe. W tym ujęciu usługi społeczne są rozumiane jako usługi świadczone na rzecz osób, gospodarstw domowych lub społeczności znajdujących się w trudnej sytuacji, doświadczających dyskryminacji lub marginalizacji. Co istotne, węższa definicja stosowana jest również w kontekście procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych. Proces ten siłą rzeczy koncentruje się na usługach, które są świadczone w instytucjach, a więc m.in. usługach opiekuńczych, zdrowotnych, pieczy zastępczej itd., czyli najczęściej kierowanych do osób w najtrudniejszej sytuacji.

Przykładowo, w Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, opracowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności w listopadzie 2012, skoncentrowano się na usługach kierowanych do:

- dzieci;
- osób niepełnosprawnych i ich rodzin;
- osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym; oraz
- osób starszych.

Te grupy osób przebywają w zakładach, co negatywnie wpływa na jakość ich życia, grozi ich wykluczeniem i marginalizacją.

W podobnym kierunku zmierza projekt *Strategii rozwoju usług społecznych*, opracowany w 2021 r. przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Strategia dotyczy usług społecznych, kierowanych do grup społecznych, które z racji swoich indywidualnych cech i szeroko rozumianych uwarunkowań, mogą być narażone na jakiegokolwiek przejawy dyskryminacji. Dotyczy to w szczególności takich grup jak:

- dzieci z niepełnosprawnościami i pełnosprawnych;
- dorosłych osób z niepełnosprawnościami;
- osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym;
- osób starszych;
- osób w kryzysie bezdomności¹.

W przywołanych tu dokumentach wyraźnie widać dwa zasadnicze podejścia. Pierwsze, szerokie podejście definiuje usługi społeczne bardzo szeroko i uwzględnia niemal wszystkie działania na rzecz mieszkańców. W drugim, węższym ujęciu usługi społeczne są rozumiane jako te, które są kierowane do osób w najtrudniejszej sytuacji.

¹ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (2021), *Strategia rozwoju usług społecznych - projekt*

3. Usługi społeczne wspierające proces rewitalizacji

W Ustawie o rewitalizacji rewitalizacja jest definiowana jako: *proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.*²

W samej Ustawie nie mówi się o specyficznych usługach społecznych, wspierających rewitalizację. Należy jednak zakładać, że są to usługi prowadzone przez lokalne podmioty, służące zaspokajaniu potrzeb mieszkańców i mające doprowadzić do wyjścia danego obszaru ze stanu kryzysowego.

Podejście to znajduje potwierdzenie w bogatej literaturze przedmiotu i w doświadczeniach rewitalizacji w Polsce.

W publikacji podsumowującej doświadczenia modelowej rewitalizacji w 20 miastach (w tym w Grajewie) jednym z analizowanych wymiarów jest udział polityki społecznej w procesach rewitalizacji. Uznaje się, że instrumenty polityki społecznej są niezbędne, jeśli jednym z celów rewitalizacji ma być zmiana społeczna. W konkursie modelowej rewitalizacji skoncentrowano się w szczególności na usługach rynku pracy, mających prowadzić do wzrostu zatrudnienia, przy udziale podmiotów ekonomii społecznej, szkolnictwa zawodowego i instytucji pomocy społecznej. A także na opracowaniu oferty usług publicznych dla osób mieszkających na obszarze rewitalizacji, uwzględniającej szczególne potrzeby osób starszych i niepełnosprawnych.

Zwykle w projektach rewitalizacji działania z zakresu polityki społecznej były elementem, a nie osią rewitalizacji. Oczywiście zależy to od uwarunkowań i priorytetów lokalnej społeczności i władz.

Należy jednak zaznaczyć, że w modelowej rewitalizacji uwzględniono również inne procesy, które można uznać za usługi społeczne w szerokim rozumieniu. Warto tu wymienić:

- **partycypację społeczną** – czyli trudną sztukę mobilizowania i angażowania społeczności lokalnej w proces rewitalizacji; partycypacja społeczna jest postrzegana

² Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. 2021 poz. 485.)

jako ważny element pobudzania społeczności lokalnej, wzmacnia jej podmiotowości i zdolności do działania na rzecz swojego terytorium.

- **mieszkalnictwo** – poprawa warunków mieszkaniowych jest często kluczowym elementem procesów rewitalizacji i ma decydujący wpływ na warunki i jakość życia mieszkańców.
- **kulturę** – inwestycje w materialne dziedzictwo kulturalne wiązały się często z poprawą stanu technicznego obiektów zabytkowych, zagospodarowaniem przestrzeni publicznych i nadaniem im nowych funkcji, wynikających z realizacji planowanych w ich obrębie nowych zadań publicznych przez samorząd, w tym także uruchamiania tam usług społecznych (Jedoch-Sepiolo, 2019).

Doświadczenia w realizacji projektów modelowej rewitalizacji dostarczają szeregu inspiracji, w jaki sposób usługi społeczne mogą wspierać zmianę społeczną na obszarach rewitalizowanych.

Usługi aktywizacji i reintegracji społeczno-zawodowej

Dużym wyzwaniem na obszarach rewitalizowanych jest trudna sytuacja zawodowa mieszkańców. Wielu z nich często jest biernych zawodowo lub długotrwale bezrobotnych. Jednak standardowe instrumenty i usługi rynku pracy, oferowane zwykle przez powiatowe urzędy pracy, okazują się niewystarczające. Koncentrują się one bowiem na deficytach zawodowych: niedostatecznych kompetencjach zawodowych czy braku doświadczenia zawodowego. Natomiast osoby wykluczone z rynku pracy potrzebują często wsparcia bardziej kompleksowego, łączącego integrację społeczną z zawodową.

Dlatego na obszarach rewitalizowanych można wskazać kilka typów usług społecznych, związanych z aktywizacją zawodową i społeczną:

- **Integracja działań różnych instytucji:** pomocy społecznej, rynku pracy, organizacji pozarządowych i ekonomii społecznej – działania tych instytucji uzupełniają się i w efekcie osiągnąć mogą być lepsze efekty, dzięki **kompleksowości i zintegrowanemu podejściu** (odpowiadają na wszystkie, a nie tylko na wybrane potrzeby). W niektórych przypadkach podejście to jest rozwijane na bazie istniejących instytucji (np.: OPS, CIS) lub tworzone są nowe instytucje, integrujące kilka różnych usług, np. Centrum Aktywności Lokalnej w Hrubieszowie mieści CIS, KIS, świetlice środowiskową, biuro porad obywatelskich, świetlicę młodzieżową i seniora.
- **Włączenie podmiotów ekonomii społecznej** – podmioty ekonomii społecznej (PES) w tym szczególnie przedsiębiorstwa społeczne, mogą mieć duży wkład w rozwój społeczno-gospodarczy obszarów rewitalizowanych. Jest wiele rodzajów tego typu podmiotów: organizacje pozarządowe, spółdzielnie, w tym spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, WTZ, ZAZ. Możliwe są różne formy włączenia tych podmiotów. Mogą być one partnerami w realizacji projektów (np. CIS, KIS). Mogą też w tych podmiotach być tworzone miejsca pracy dla osób, które przeszły proces reintegracji społeczno -

zawodowej. Np. na bazie warsztatów jednego z CIS, działającego na obszarze rewitalizacji powstały cztery spółdzielnie socjalne.

Usługi na rzecz wybranych grup, np. młodzieży, seniorów

W zależności od diagnozy potrzeb możliwe jest też tworzenie oferty usług sprofilowanych, dostosowanych do potrzeb konkretnych grup mieszkańców. Jedną z takich grup mogą być dzieci i młodzież. Przykładowo, w Chorzowie powstało Centrum Usług Szkoleniowych i Aktywizacji Zawodowej dla Młodzieży (CUMA). Instytucja ta oferuje kompleksowe usługi aktywizacji społecznej i zawodowej, kierowane do młodzieży w wieku 16-25 lat, w tym wychowanków pieczy zastępczej. Co istotne, młodzież z terenu rewitalizowanego była od początku włączana w proces planowania i tworzenia tego centrum.

Innym przykładem działań kierowanych do dzieci i młodzieży mogą być świetlice środowiskowe, oferujące kompleksowe usługi wspierające rozwój i edukację dzieci i młodzieży, oferujące też wsparcie rodzin dzieci, m.in. pedagogiczne, prawne, psychologiczne. Tego typu placówki mogą stanowić ważny element pomocy w rozwoju rodzin, w tym także rodzin przeżywających okresowe trudności i kłopoty.

Innym przykładem mogą być usługi kierowane do seniorów. W szczególności mogą to być dzienne usługi opiekuńcze lub aktywizacyjne, świadczone w formie dziennych domów opieki, klubów seniora itd.

Centra wsparcia kompleksowego

Część samorządów rozwija na terenach rewitalizowanych instytucje integrujące różnego rodzaju usługi. Celem takich usług jest zintegrowanie często dotychczas rozproszonych usług, świadczonych przez różne podmioty. Integracja tych rozproszonych usług w jednej instytucji pozwala wzmocnić ich koordynację, skupić się na ich komplementarności.

Tego typu instytucje pozwalają również w większym stopniu dopasować zakres usług do indywidualnych potrzeb odbiorców. Dzięki temu, że różne usługi są dostępne w jednym miejscu, łatwiej jest zaprojektować wsparcie „szyte na miarę” (Jedoch-Sepioło, 2019).

4. Usługi społeczne realizowane w Grajewie

W tym rozdziale przedstawiony zostanie opis usług społecznych, realizowanych w Grajewie, wraz z analizą ich skali, finansowania, podmiotów odpowiedzialnych za ich świadczenie, sposobu ich zlecenia (jeśli usługi są zlecane). W analizach wykorzystano dostępne dane statystyczne, w tym przede wszystkim dane GUS oraz dane pochodzące z Systemu Analiz Samorządowych (SAS), opracowanego przez Związek Miast Polskich³. Wykorzystano także dane administracyjne, udostępnione przez Urząd Miasta Grajewo. Dane te pochodziły z szeregu sprawozdań, przygotowywanych przez poszczególne jednostki na posiedzenia Rady Miasta Grajewo.

4.1 Wsparcie sektora pozarządowego w Grajewie

Skala świadczonych usług, w tym skala ich zlecenia organizacjom pozarządowym, uzależniona jest w dużym stopniu od potencjału sektora pozarządowego na danym terenie.

Według danych dostępnych w SAS, w Grajewie liczba organizacji na 1000 mieszkańców jest trochę niższa niż średnia dla porównywalnych miejscowości. W 2018 r. działały 3,05 organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców, podczas gdy średnia w grupie porównawczej gmin wyniosła 3,33, a mediana 3,2. W Grajewie widoczny był w latach 2014-2018 pewien przyrost liczby organizacji społecznych w stosunku do liczby ludności, nieznacznie szybszy niż w miejscowościach porównywalnych. Był to efekt przede wszystkim dynamicznego przyrostu liczby organizacji pozarządowych w 2018 r.

4.2 Centrum Organizacji Pozarządowych

W roku 2020 uruchomione zostało w Grajewie Centrum Organizacji Pozarządowych (COP). Celem działania COP jest wsparcie organizacji pozarządowych, innych podmiotów ze sfery pożytku publicznego oraz grup nieformalnych, pochodzących przede wszystkim z terenów rewitalizowanych.

W grudniu 2020 r. Urząd Miasta Grajewo ogłosił konkurs na realizację usługi: Działalność wspomagająca rozwój społeczności lokalnej w mieście Grajewo na lata 2021-2022 pn. „Centrum Organizacji Pozarządowych w Grajewie”. Przewidziana wartość dotacji na dwa lata wynosi 40 tys. zł. **Należy podkreślić, że jest to pierwszy przypadek umowy wieloletniej na świadczenie usług społecznych w mieście.**

³ <https://systemanaliz.pl/>

Prowadzenie COP zostało zlecone w trybie Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie Towarzystwu Przyjaciół 9 Pułku Strzelców Konnych w Grajewie. W tym celu w roku 2020 przekazano dotację w wysokości 18 tys. zł, która pokryła prawie 65% kosztów realizacji usługi (pozostałe koszty zostały pokryte z wkładu finansowego lub jako wkład osobowy).

Zgodnie ze sprawozdaniem z realizacji zadania publicznego w roku 2020 wsparto 12 organizacji i grup nieformalnych, zorganizowano jedno spotkanie integrujące dla trzeciego sektora w formie pikniku, na którym prezentowały się mieszkańcom organizacje pozarządowe. Udzielono 16 godzin doradztwa. Zorganizowano trzy szkolenia. Organizacje korzystały z siedziby COP w sposób regularny lub jednostkowo. Mogły też korzystać z zaplecza infrastrukturalnego COP. Nawiązano również współpracę w różnej formie z innymi instytucjami lub organizacjami.

Trudno ocenić trafność oferowanych usług. Brak jest ewaluacji prowadzonych działań. Również oczekiwane efekty funkcjonowania COP zostały określone w sposób produktowy (liczba wspartych organizacji, liczba godzin doradztwa itd.), a nie dotyczą zmiany kondycji trzeciego sektora w Grajewie. Wydaje się jednak, że COP może być ważnym elementem wzmacniania sektora pozarządowego w Grajewie.

4.3 Wsparcie finansowe organizacji pozarządowych

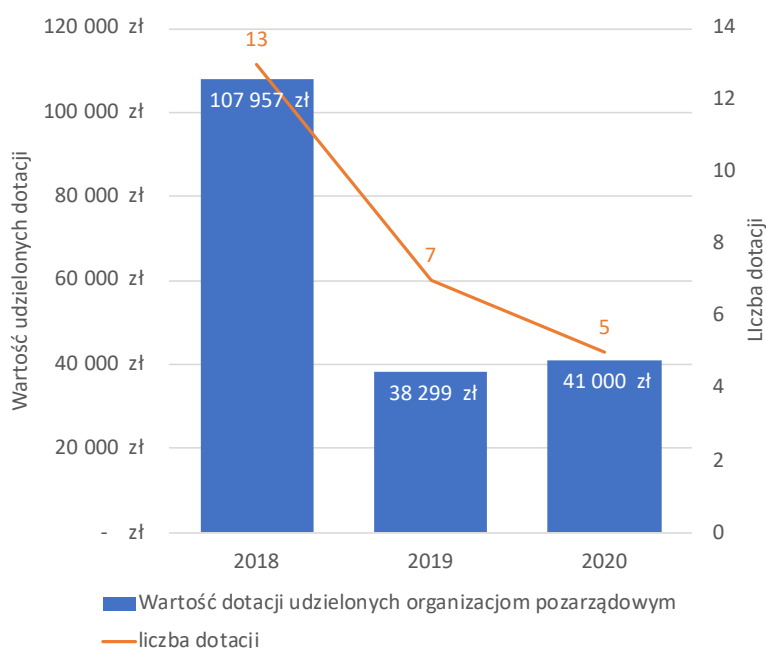
Organizacje pozarządowe są również wspierane finansowo ze środków budżetu gminy. Wsparcie to odbywa się na podstawie rocznych planów współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi. Informacje o liczbie i wartości udzielonych dotacji zawarte są w sprawozdaniach z wykonania budżetu Miasta Grajewa.

Zgodnie z tymi danymi, w 2020 r. Miasto przekazało w formie dotacji organizacjom pozarządowym 41 tys. zł. Było to nieznacznie więcej niż w 2019 r., jednak w stosunku do roku 2018 stanowiło spadek o 62%. Wartość dotacji dla organizacji pozarządowych w stosunku do wydatków z budżetu Miasta Grajewa w 2020 r. wyniosła 0,04%. Jeżeli w obliczeniach uwzględnimy również dotacje dla Klubu Sportowego „Warmia”, która w 2020 r. wyniosła prawie 185 tys. zł, to udział dotacji dla organizacji pozarządowych w budżecie Grajewa wzrasta do 0,2%. Należy podkreślić, że jest to zdecydowanie mniej niż średnia dla kraju, która wynosi ok. 0,9% budżetu JST, a w województwie podlaskim 0,7%⁴.

Również liczba dotacji uległa znaczącemu zmniejszeniu: z 13 w 2018 r. do 5 w 2020 r. W praktyce oznacza to znaczące zmniejszenie liczby wspartych inicjatyw.

⁴ <https://dane.ekonomiaspoleczna.gov.pl/wskazniki/?ws=WS34>

Wykres 1. Wartość i liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym z budżetu Miasta Grajewa

Źródło:

Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewa za lata 2018-2020

W poniższej tabeli przedstawiono wartość dotacji w poszczególnych obszarach. Widoczna jest tutaj duża zmienność pomiędzy poszczególnymi latami. Trudno w związku z tym wnioskować, czy istnieje bardziej strategiczne ukierunkowanie wsparcia organizacji pozarządowych. Może to wynikać z przyjmowania rocznych planów współpracy z organizacjami pozarządowymi, co utrudnia planowanie w dłuższej perspektywie.

Tabela 1. Wartość dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w poszczególnych obszarach tematycznych

Temat	2018	2019	2020
Porządek i bezpieczeństwo publiczne oraz przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym	2 000,00 zł		
Ochrona zwierząt			1 000,00 zł
Kultura	2 500,00 zł	2 498,81 zł	3 000,00 zł
Działania na rzecz osób niepełnosprawnych	6 000,00 zł	3 000,00 zł	
Działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym	8 000,00 zł	8 000,00 zł	10 000,00 zł
Wspieranie i upowszechnianie działalności na rzecz rodziny	32 000,00 zł		
Wsparcie rozwoju społeczności lokalnych			18 000,00 zł

Temat	2018	2019	2020
Podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej	9 000,00 zł	14 500,00 zł	9 000,00 zł
Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej	48 456,86 zł	10 300,00 zł	
Ogółem	107 957 zł	38 299 zł	41 000 zł

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewo za lata 2018-2020

Dotacje z budżetu Miasta Grajewo finansowane są często wydarzenia jednorazowe, takie jak pikniki, koncerty, konkursy, zawody itd. Nie umniejszając znaczenia tego typu imprez, należy zaznaczyć niewielkie wsparcie dla działań długofalowych, prowadzonych regularnie, które pozwalają z jednej strony na bardziej systematyczne działanie organizacji, a z drugiej na ich profesjonalizację i wzmacnianie potencjału.

Jakościową zmianę można zauważyć w 2020 r., kiedy zlecono organizacji pozarządowej prowadzenie instytucji, czyli Centrum Organizacji Pozarządowych. Jest to przykład odejścia od wspierania pojedynczych, punktowych wydarzeń w kierunku bardziej systematycznej współpracy samorządu z lokalnymi organizacjami pozarządowymi.

4.4 Usługi społeczne / opiekuńcze

W tym rozdziale przedstawione zostaną informacje na temat usług społecznych, świadczonych w ramach pomocy społecznej. W Grajewie usługi opiekuńcze, w różnych formach, świadczone są przede wszystkim przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej lub jednostki organizacyjne podległe MOPS.

Usługi społeczne świadczone są w pięciu podstawowych formach:

- Usługi opiekuńcze,
- Specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- Dom Pomocy Społecznej,
- Środowiskowy Dom Samopomocy,
- Klub Seniora.

Usługi opiekuńcze są świadczone w miejscu zamieszkania osobom, które takiej pomocy potrzebują a są jej pozbawione, przede wszystkim z powodu samotnego zamieszkiwania. W 2020 r. z usług korzystały 53 osoby, przede wszystkim osoby starsze, samotne z niepełnosprawnościami. W ostatnich latach widoczny jest niewielki spadek liczby osób korzystających z usług opiekuńczych. W 2018 r. z takich usług korzystało 61 osób, a w 2017 62 osoby. Zwykle usługi świadczone są przez dwie godziny dziennie. Oznacza to, że usługi koncentrują się na wspieraniu w codziennym funkcjonowaniu osób o umiarkowanym

ograniczeniu sprawności. Nie stanowią jednak odpowiedzi na potrzeby osób potrzebujących stałej opieki.

Na usługi te w roku 2020 wydano 633,7 tys. zł, czyli średnio 12 187 zł na osobę rocznie. Usługi są częściowo odpłatne, w zależności od sytuacji finansowej odbiorcy usługi.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone są osobom z zaburzeniami psychicznymi, chorującym neurologicznie, z uszkodzeniem centralnego układu nerwowego, z niepełnosprawnością intelektualną, niepełnosprawnością ruchową. W roku 2020 z usług korzystało 20 osób. W ostatnich latach liczba osób korzystających z tych usług zauważalnie rośnie. W 2017 r. z takich usług korzystało 14 osób, a w 2018 r. 17. Biorąc pod uwagę trendy dotyczące zdrowia psychicznego, można spodziewać się, że zapotrzebowanie na tego typu usługi będzie wzrastać.

W 2020 r. koszt realizacji tych usług wynosił 295,5 tys. zł, a zatem średnio 11 821 zł rocznie na osobę.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze są świadczone przez zespół 19 opiekunek zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w MOPS. Takie rozwiązanie zapewnia z jednej strony stałość kadry, z drugiej stabilność i bezpieczeństwo zatrudnienia dla opiekunek. Stanowi to też pewne ograniczenie: opiekunki pracują w godzinach pracy urzędu, w związku z tym nie świadczą usług opiekuńczych wieczorami, w nocy czy weekendy. Ogranicza to możliwość zapewnienia usług opiekuńczych osobom potrzebującym stałej lub choćby bardziej intensywnej opieki.

Dom Pomocy Społecznej – oferuje usługi opiekuńcze całodobowe dla osób starszych, niepełnosprawnych, które nie mogą samodzielnie funkcjonować i którym nie można zapewnić opieki w ramach usług opiekuńczych. W Grajewie nie ma DPS. Dlatego Miasto Grajewo opłaca pobyt swoich mieszkańców w DPS znajdujących się w innych gminach.

W 2020 z usług tych skorzystało 20 osób, a łączny koszt tej usługi wyniósł 656 tys. zł., czyli średnio 32 800 zł rocznie na osobę. Pracownicy socjalni podejmują decyzję o skierowaniu danej osoby do DPS w sytuacji, kiedy usługi opiekuńcze są niewystarczające i dana osoba wymaga stałej opieki. Pracownicy MOPS starają się optymalizować koszty tej usługi, poprzez poszukiwanie atrakcyjnych cenowo miejsc w DPS. Niemniej koszt umieszczenia jednej osoby w DPS jest znaczący.

Środowiskowy Dom Samopomocy „Pomocna Dłoń” jest ośrodkiem wsparcia, świadczącym usługi dzienne, których celem jest budowanie sieci oparcia społecznego i przygotowanie do życia w społeczeństwie oraz funkcjonowania w środowisku. Usługi ŚDS kierowane są do osób z zaburzeniami psychicznymi, z niepełnosprawnością intelektualną.

Do września 2019 r. ŚDS funkcjonował jako jednostka organizacyjna MOPS w Grajewie. Od października 2019 jest wyłączony ze struktury MOPS i funkcjonuje jako jednostka organizacyjna miasta.

Liczba osób korzystających z usług ŚDS w 2020 r.: 38 osób, w 2019: 36, w 2018: 34. Widać zatem, że skala świadczonych usług stopniowo się zwiększa. Z punktu widzenia ŚDS ważne jest aby wszystkie miejsca dostępne w ŚDS były wykorzystane – zapewnia to otrzymanie finansowania w pełnej wysokości.

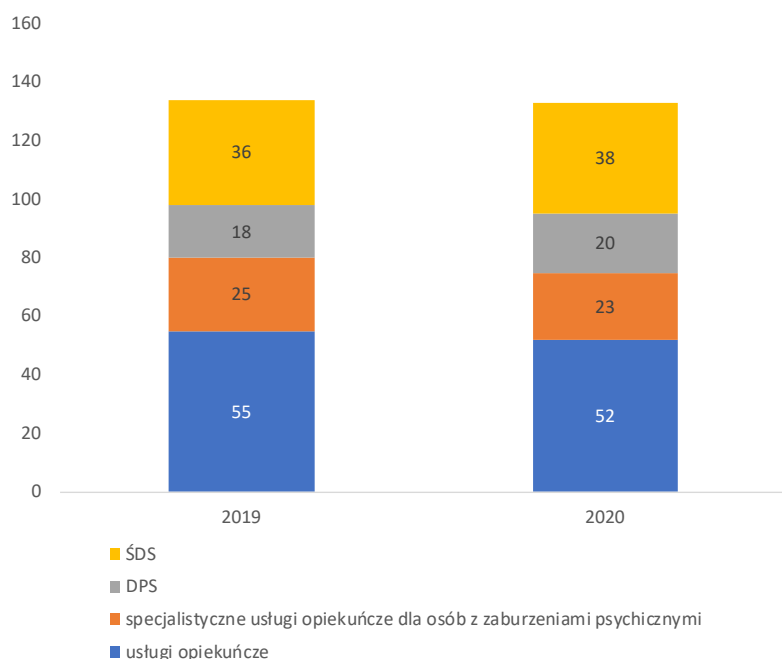
Środki na ŚDS stanowią iloraz liczby uczestników i stawki jednostkowej. W 2020 r. roczna stawka jednostkowa na jednego uczestnika wynosiła 21 030 zł (1 752,5 zł miesięcznie):

Zakres usług świadczonych przez ŚDS na rzecz uczestników zajęć:

- trening funkcjonowania w życiu codziennym,
- trening umiejętności spędzania wolnego czasu – zajęcia integrujące społeczność ŚDS, czyli udział w zabawach i imprezach wewnętrznych, wspólne grillowanie, wycieczki turystyczne i plenerowe, wspólne wyjścia do instytucji kulturalnych, znajdujących się na terenie miasta Grajewo, wyjazdy integracyjne do innych ośrodków, uczestnictwo w przeglądach itp.,
- terapia plastyczna – zajęcia mające na celu rozwój kreatywności, ukazywanie i uwrażliwianie na różne techniki malarskie, a także wyrażanie uczuć i emocji w swoich pracach,
- muzykoterapia grupowa i indywidualna – zajęcia służące odreagowaniu nerwicowych napięć i wyładowaniu niezaspokojonych uczuć, uzyskiwanie wyciszenia i wewnętrznego spokoju,
- terapia ruchowa – treningi służące nabyciu i doskonaleniu sprawności ruchowej.
- terapia komputerowa – nabycie i doskonalenie umiejętności obsługi komputera, edytora tekstu oraz bezpiecznego poruszania się w internecie,
- poradnictwo pielęgniarstwa – trening w zakresie dbałości o higienę, pomiar ciśnienia krwi, kontroli wagi ciała, pomiar cukru,
- poradnictwo psychologiczne – zajęcia grupowe z psychologiem, psychoedukacja oraz indywidualne rozmowy,
- współpraca z rodziną/opiekunem,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
- pomoc w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych.

Podsumowując, z usług w obszarze pomocy społecznej dostępnych w Mieście Grajewo w 2020 r. korzystały 133 osoby (w 2019 134). Najwięcej osób korzystało z usług opiekuńczych oraz z usług ŚDS – czyli usług świadczonych w środowisku zamieszkania. Zaledwie 15% osób korzystało z usług instytucjonalnych, całodobowych, czyli DPS. Prawdopodobnie odsetek ten mógłby być jeszcze mniejszy, gdyby w mieście dostępne były usługi opiekuńcze całodobowe lub mieszkania wspomagane, w których osoby wymagające wsparcia mogłyby mieszkać przy niewielkiej pomocy opiekunów.

Wykres 2. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w podziale na typy usług

Źródło:

MOPS w Grajewie (2021), Ocena zasobów pomocy społecznej.

Należy dodać, że istotna część usług opiekuńczych jest świadczona przez członków rodzin opiekujących się osobami wymagającymi opieki. Brak jest precyzyjnych danych na ten temat liczby takich osób. Pewnym wskaźnikiem może tu być liczba osób pobierających świadczenia z tytułu opieki nad osobami zależnymi. Pod uwagę wzięto trzy świadczenia:

- zasiłek pielęgnacyjny, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji,
- świadczenie pielęgnacyjne – przyznawane osobie, która rezygnuje z pracy lub nie podejmuje pracy z powodu konieczności opieki nad osobą wymagającą stałej i długotrwałej opieki, jeśli niepełnosprawność powstała przed ukończeniem 18 roku życia lub 21 roku życia, jeśli osoba się uczyła.
- specjalny zasiłek opiekuńczy - przyznawany osobie, która rezygnuje z pracy lub nie podejmuje pracy z powodu konieczności opieki nad osobą wymagającą stałej i długotrwałej opieki.

Według Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za 2020 r. w Grajewie ponad 500⁵ osób, którym przysługiwało któreś z powyższych świadczeń. W tej grupie było:

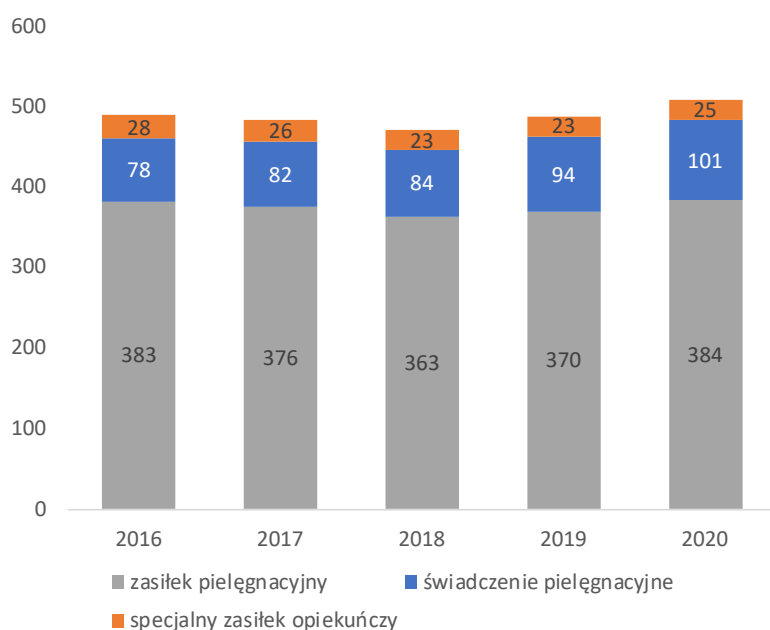
⁵ Liczbę osób oszacowano, dzieląc liczbę świadczeń przez 12. Dlatego należy traktować podane liczby jako przybliżone. Rzeczywista liczba osób może być inna.

- 101 osób, których niepełnosprawność powstała w wieku 18 lat i które wymagały stałej opieki, a w związku z tym ktoś z ich rodziny musiał zrezygnować z pracy zarobkowej.
- 25 osób dorosłych, które wymagają stałej opieki i których bliscy nie mogą, z powodu tej opieki, podjąć pracy zarobkowej i w związku z tym otrzymują specjalny zasiłek opiekuńczy.

łącznie było zatem ok. 125 osób wymagających stałej opieki, którym usługi opiekuńcze świadczyli członkowie rodziny.

W Grajewie nie funkcjonuje system wsparcia opiekunów faktycznych – osób opiekujących się osobami zależnymi. Pomimo że w literaturze często wskazuje się na potrzebę zapewnienia pomocy tym osobom, w tym opieki wytchnieniowej, wsparcia psychologicznego czy też podniesienia ich kompetencji w zakresie opieki nad osobami zależnymi.

Wykres 3. Szacunkowa liczba osób pobierających świadczenia społeczne związane z opieką nad osobami zależnymi

Źródło:

MOPS w Grajewie (2021), Ocena zasobów pomocy społecznej.

Klub Seniora – funkcjonuje w Grajewie od 1993 r. Jest to jednostka organizacyjna Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Klub Seniora świadczy usługi kierowane do osób starszych, które nie potrzebują usług opiekuńczych, a raczej usług wspomagających kontakty społeczne i zagospodarowanie czasu wolnego.

Oferta Klubu Seniora jest aktualnie bardzo szeroka dzięki realizacji projektu partnerskiego Ośrodka Wspierania Organizacji Pozarządowych i MOPS. W ramach projektu uczestnikom klubu oferowane są następujące usługi:

- edukacja prawna i edukacja społeczna, mająca na celu zwiększenie aktywności i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym, przez realizację inicjatyw

uczestników Klubu Seniora na rzecz seniorów oraz cyklu warsztatów - Senior wolontariusz,

- działalność prozdrowotna, kulturalna i edukacyjna – w tym poradnictwo lekarza, dietetyka, rehabilitanta, terapeuty, psychologa; zajęcia na basenie – pływanie, aqua aerobic, rehabilitacja,
- działania w sferze kultury – w tym wyjazdy do teatru, opery, wycieczki do instytucji kultury – muzeum, galerii, itp. oraz warsztaty kulinarne z dietetykiem i kucharzem.

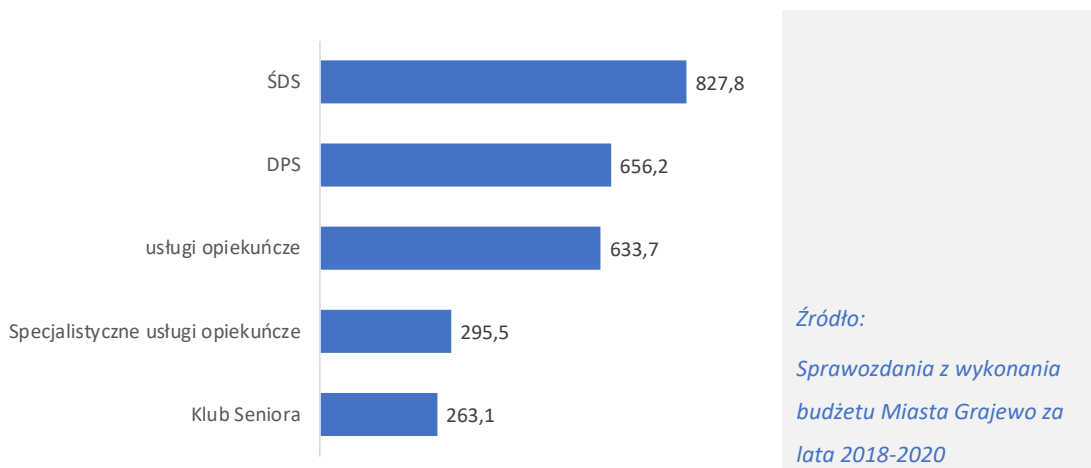
Po zakończeniu projektu oferta Klubu będzie zdecydowanie mniejsza. Odbywać się będą spotkania zespołu śpiewającego, kabaretu, wyjazdy, wspólne imprezy – czyli takie zajęcia, które członkowie Klubu mogą zorganizować we własnym zakresie.

Z usług Klubu korzysta 69 osób. Średnio dziennie przychodzi ok. 60 osób. W Klubie wydawane są obiady – w 2020 r. codziennie wydawano ok. 140 obiadów (120 według sprawozdania KS).

Na działalność Klubu Seniora wydano 236 tys. zł. W tym 109 tys. zł, czyli 41%, stanowiła wartość projektu EFS. Dzięki tym środkom wyremontowano siedzibę Klubu oraz oferowano szerszy zakres usług.

Łącznie w 2020 r. na usługi opiekuńcze wydatkowano z budżetu Miasta Grajewa 2,6 mln zł. Z tego 24% wydano na usługi świadczone w instytucjach. Największą pozycją to finansowanie ŚDS oraz usług DPS.

Wykres 4. Wydatki na usługi opiekuńcze, kierowane do osób starszych i osób z niepełnosprawnością (w tys. zł) w 2020 r.

Komplementarna wobec usług Klubu Seniora jest działalność **Uniwersytetu Trzeciego Wieku**. Instytucja ta świadczy usługi edukacyjne i społeczne, kierowane do seniorów. Usługa ta jest prowadzona przez Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Grajewie. Stowarzyszenie dostaje co roku niewielką dotację na swoją działalność. W roku 2020 było to 10 tys. złotych, w latach wcześniejszych 8 tys. zł. Jednak Stowarzyszenie korzysta też z gminnej infrastruktury do prowadzenia swojej działalności, co jest niewątpliwie ważnym elementem wsparcia działalności tej organizacji.

W 2020 r. zorganizowano zajęcia w siedmiu obszarach tematycznych (psychologia, rękodzieło, język angielski, dietetyka, warsztaty taneczne, ćwiczenia ruchowe, pływanie). Z zajęć korzystało 25 osób. Łącznie skorzystały one z 4,8 tys. godzin zajęć.

Oprócz usług finansowanych z budżetu gminy, istnieje również oferta usług społecznych, kierowanych do mieszkańców, które są finansowane głównie z innych źródeł. Dotyczy to w szczególności usług kierowanych do osób z niepełnosprawnością: warsztatu terapii zajęciowej w Grajewie.

Warsztat Terapii Zajęciowej w Grajewie funkcjonuje na poziomie powiatu i jest prowadzony przez Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Działalność WTZ jest finansowana przede wszystkim ze środków PFRON. Natomiast Miasto Grajewo przekazało dotację powiatowi grajewskiemu na pokrycie kosztów uczestników zamieszkujących na terenie miasta Grajewo w części nieobjętej dofinansowaniem ze środków PFRON. W roku 2020 wartość dotacji wyniosła 28 656 zł.

4.5 Usługi wsparcia rodziny i pieczy zastępczej

Usługi wsparcia rodziny kierowane są zarówno do ogółu rodzin, jak i do rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji, doświadczających różnego rodzaju trudności. Można wyróżnić następujące typy usług:

- usługi opiekuńcze dla dzieci,
- usługi asystenta rodziny,
- Świetlica środowiskowa,
- Klub Trzeźwość i Zdrowie.

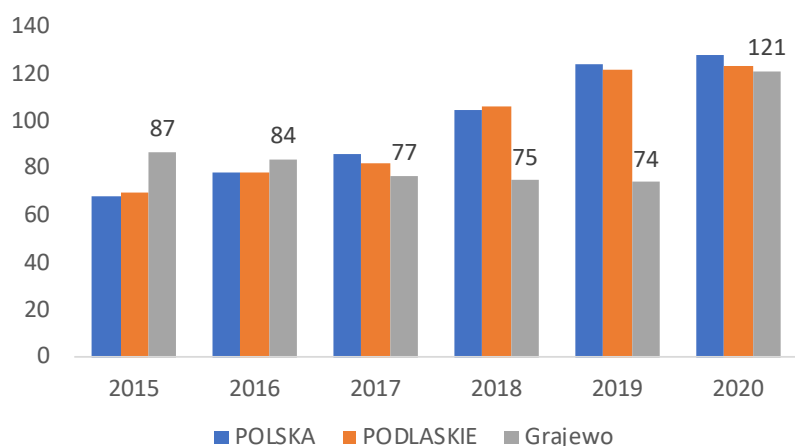
4.6 Usługi opiekuńcze dla dzieci.

Dostęp mieszkańców do usług opiekuńczych dla dzieci do lat 3 poprawił się istotnie w 2020 r. w stosunku do lat wcześniejszych. W 2020 r. na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w Grajewie 121 korzystało z jakiejś formy opieki instytucjonalnej. Jest to wzrost o 64% w stosunku do sytuacji w roku 2019. Dzięki temu wzrostowi sytuacja w Grajewie prawie osiągnęła średni poziom dla województwa podlaskiego i dla Polski.

W Grajewie funkcjonuje

W Grajewie funkcjonuje Żłobek Miejski z trzema oddziałami, działający przy Przedszkolu Miejskim nr 2 w Grajewie. Dodatkowy trzeci oddział uruchomiony został w 2020 r., co znalazło odzwierciedlenie w statystyce publicznej. Wszystkie żłobki działają jako instytucje samorządowe.

Wykres 5. Liczba dzieci na lat 3 objętych opieką instytucjonalną na 1000 dzieci w wieku do lat 3

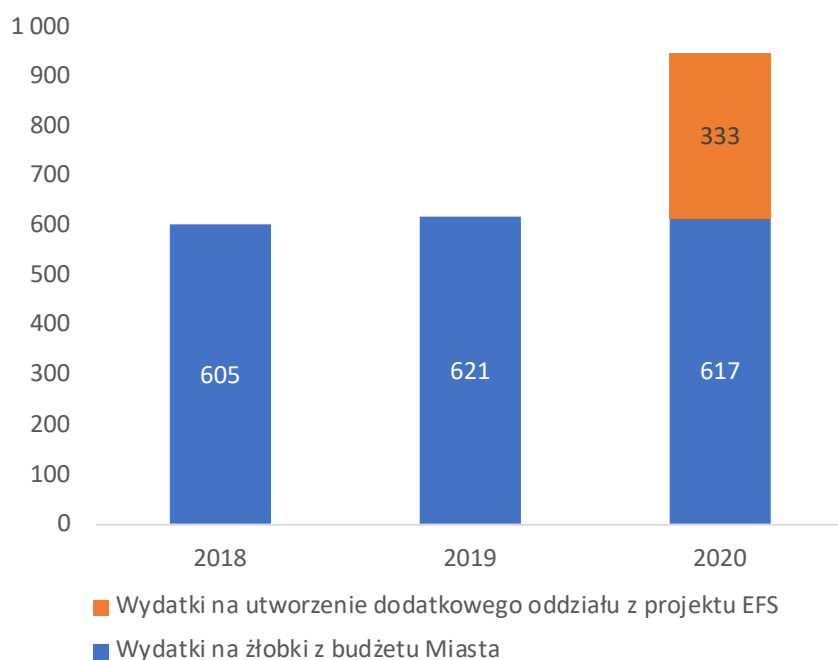

Źródło:

BDL, GUS

Na funkcjonowanie dwóch oddziałów żłobkowych wydatkowana jest z budżetu Miasta Grajewo w ciągu ostatnich trzech lat mniej więcej stała kwota ok. 600 tys. zł. W 2020 r. wydatki wzrosły o 1/3 w związku z realizacją projektu finansowanego ze środków EFS na utworzenie dodatkowego oddziału żłobkowego. Dodatkowy oddział był jeszcze finansowany w ramach projektu do końca listopada 2021 r.

Wykres 6. Wydatki bieżące na tworzenie i funkcjonowanie żłobków w Grajewie (w tys. zł)

Źródło:

Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewo za lata 2018-2020

4.6.1 Asystenci rodziny

Asystent rodziny jest usługą kierowaną do rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Asystent wspiera rodzinę w problemach wychowawczych i w sprawach codziennych. Pomaga w przezwyciężeniu trudności i w poprawie sytuacji życiowej. Zwykle praca z rodziną trwa 2-3 lata i jest prowadzona na podstawie planu pomocy. Pomoc asystenta

ma charakter kompleksowy i obejmuje kwestie socjalne (np. mieszkaniowe, zdrowotne, materialne), pomoc dzieciom w rodzinach w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych, edukacyjnych, z grupą rówieśniczą, pomoc w aktywizacji społecznej i zawodowej, np. poprzez wsparcie w kształceniu, poszukiwaniu pracy itd.

W Mieście Grajewo pracuje dwóch asystentów rodziny na podstawie umów o pracę. W 2020 r. asystenci pracowali z 22 rodzinami. Brak jest danych, jakie efekty przyniosły działania asystentów rodziny.

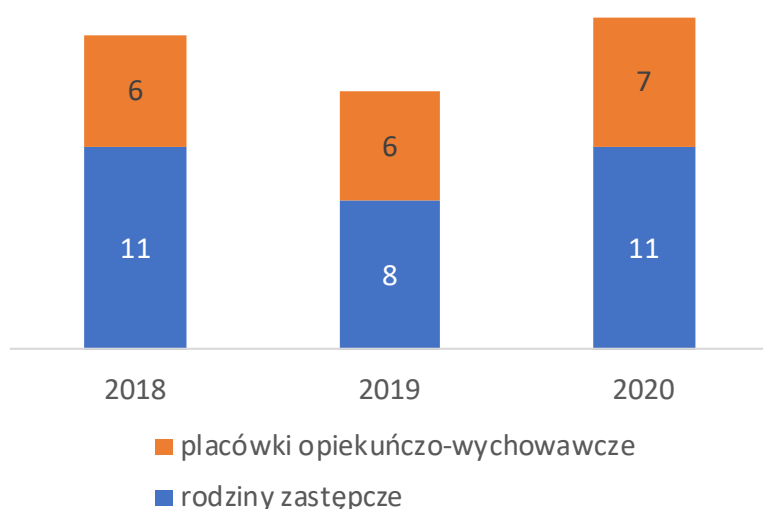
4.6.2 Piecza zastępcza

Jednym z zadań gminy jest dofinansowanie pieczy zastępczej dzieci pochodzących z danej gminy. Przy czym to powiat odpowiada za koordynację pieczy zastępczej i zapewnienie dzieciom odpowiednich warunków. Gminy zaś partycypują w kosztach.

Jednym ze strategicznych wyzwań związanych z pieczą zastępczą jest ograniczanie instytucjonalnej pieczy zastępczej na rzecz rodzin zastępczych. Wynika to z przyjętego założenia, że pobyt dziecka w rodzinach zastępczych jest zdecydowanie lepszy dla niego niż pobyt w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Jednak w Grajewie w latach 2018-2020 średnio 39% dzieci w pieczy przebywało w instytucjach. Jest to zdecydowanie więcej niż średnia dla kraju, która wyniosła w tym samym okresie 23%. Jest to też wyraźnie więcej niż średni odsetek dla województwa podlaskiego, który wyniósł w 2020 r. 21% (GUS, 2021). Pokazuje to zdecydowaną konieczność wzmocnienia rodzinnej pieczy zastępczej w Grajewie, choć oczywiście jest to zadaniem samorządu powiatowego.

Wykres 7. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w podziale na rodzinną i instytucjonalną pieczę zastępczą.

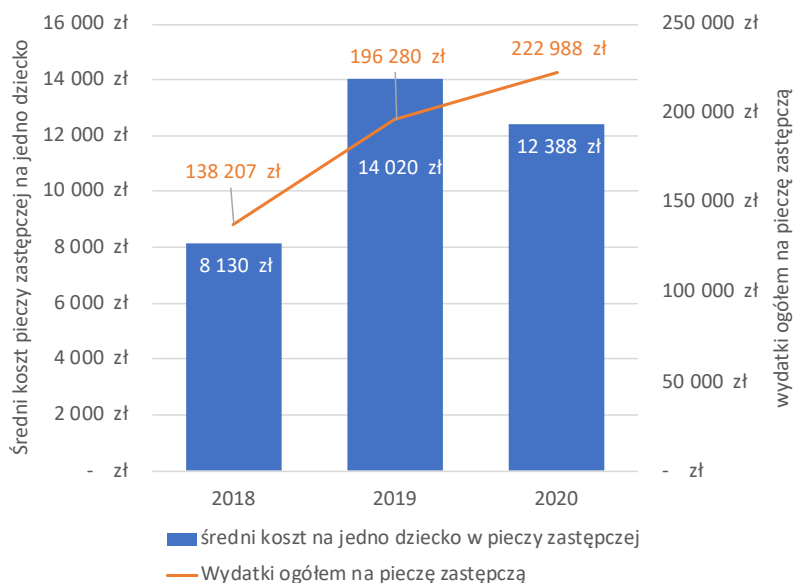

Źródło:

MOPS w Grajewie,
Sprawozdania z realizacji
zadań z zakresu wspierania
rodziny i pieczy zastępczej
za lata 2018-2020

Wydatki z tytułu pieczy zastępczej z budżetu gminy wzrosły w latach 2018 – 2020 o 61%, z 138 tys. do 223 tys. zł. Wynikało to w dużym stopniu ze wzrostu kosztu jednostkowego zapewnienia pieczy zastępczej dziecku, który wzrósł również w omawianym okresie o 51%. Wydaje się, że na koszt jednostkowy wpływa odsetek dzieci w pieczy instytucjonalnej. Zapewnienie opieki nad dziećmi w pieczy instytucjonalnej jest zwykle bardziej kosztowne niż w rodzinach zastępczych.

Wykres 8. Wydatki z budżetu Miasta Grajewo na pieczę zastępczą ogółem i średnio na jedno dziecko

Źródło:

Sprawozdania z wykonania
budżetu Miasta Grajewo za lata
2018-2020

4.6.3 Klub Zdrowie i Trzeźwość

Klub jest placówką samorządową, działającą w strukturach MOPS. Działa od 1995 r. Posiada pełną ofertę terapii uzależnień od alkoholu, narkotyków i hazardu. Działania Klubu kierowane są do osób uzależnionych oraz współuzależnionych. Oferta Klubu obejmuje program terapii uzależnień, który trwa kilka miesięcy i na który składa się terapia indywidualna i grupowa, praca ze sprawcami i ofiarami przemocy, osobami współuzależnionymi, klub Anonimowych Alkoholików, indywidualna terapia dla osób uzależnionych od alkoholu lub narkotyków.

Klub działa jako jednostka organizacyjna MOPS. Jest finansowany z dochodów pochodzących z koncesji na sprzedaż alkoholu. Koszty funkcjonowania Klubu wyniosły w 2020 r. 295 tys. i były nieznacznie większe niż w latach ubiegłych. W stosunku do roku 2018 koszty klubu wzrosły o 2,6%.

W Grajewie funkcjonuje również Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Komisja zajmuje się wydawaniem orzeczeń o obowiązku poddania leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego. Wnioski takie mogą składać sąd, policja, rodzina. O zastosowaniu obowiązku orzeka sąd. W 2020 r. do Komisji wpłynęło 40 wniosków, a w 2021 48. Komisja również opiniuje wnioski o sprzedaż alkoholu oraz prowadzi kontrole punktów sprzedaży alkoholu.

Ponadto podejmowane są różnego rodzaju działania profilaktyczne: szkolenia kierowane do kadry placówek edukacyjnych, uczniów i nauczycieli, konkursy, zakup materiałów promocyjnych itd.

4.6.4 Świetlica Środowiskowa Przystań

Uruchomiona w czerwcu 2020 r., dzięki wsparciu projektu finansowanego ze środków EFS w ramach RPO Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020. Wartość projektu wyniosła 401,5 tys. zł, z czego 381,5 tys. stanowił wkład własny. Dzięki wsparciu projektu wyremontowano i wyposażono lokal.

Świetlica działa jako jednostka organizacyjna MOPS. Z usług świetlicy korzysta 20 dzieci w wieku 6-15 lat. Dzieci mogą odrobić lekcję, zjeść ciepły posiłek i skorzystać z pomocy terapeutycznej. W ramach projektu zapewnione jest wsparcie opiekuńczo-wychowawcze, konsultacje logopedyczne i psychoterapeutyczne, zajęcia wyrównawcze, sportowe, kulturalno-integracyjne itd.

4.6.5 Usługi aktywizacji społeczno-zawodowej

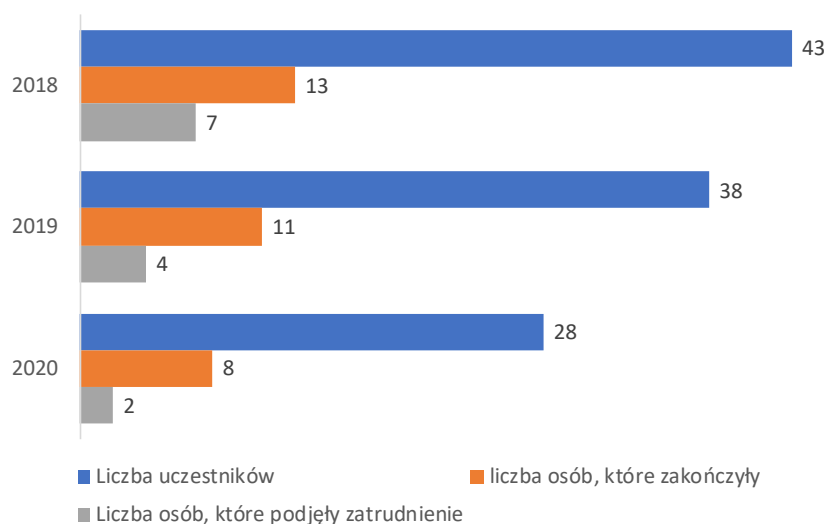
Usługi aktywizacji społeczno-zawodowej na poziomie gminy są świadczone przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w dwóch formach: projektów aktywizacyjnych oraz centrum integracji społecznej.

4.6.6 Centrum Integracji Społecznej

Centrum Integracji Społecznej jest samorządowym zakładem budżetowym. W Polsce tylko 29% CIS prowadzonych jest przez jednostki samorządu terytorialnego. W zdecydowanej większości są one prowadzone przez organizacje pozarządowe. W województwie podlaskim tylko 4 na 18 CIS jest prowadzonych przez JST (czyli 22%).

W 2020 r. w CIS w Grajewie uczestniczyło 28 osób. W ostatnich latach liczba uczestników CIS zmniejszała się. Między 2018 a 2020 r. liczba uczestników spadła o 35%, z 43 osób do 28. W sprawozdaniu z funkcjonowania CIS w Grajewie za 2020 r. wskazano, że główną przyczyną spadku zainteresowania uczestnictwem w CIS jest wysokość świadczenia integracyjnego. Konsekwentnie spadała również liczba osób kończących uczestnictwo w CIS w Grajewie.

Wykres 9. Liczba uczestników CIS Grajewo w latach 2018-2020 (2018 = 100%)

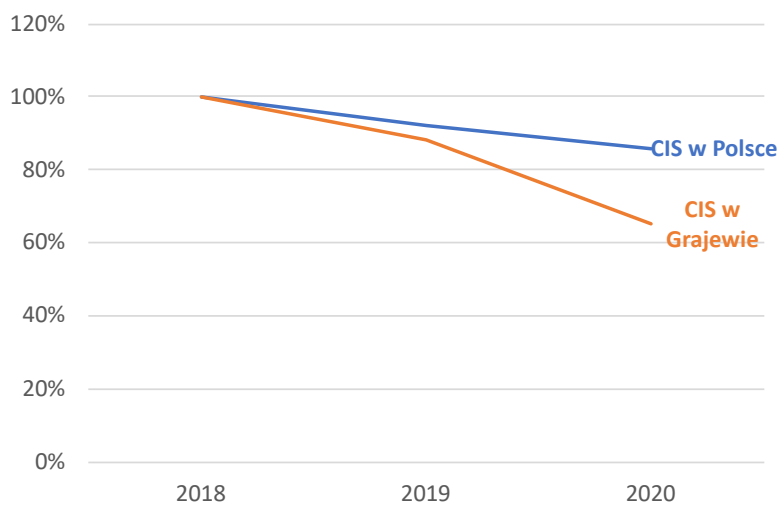

Źródło:

CIS Grajewo

Spadek liczby uczestników CIS obserwowany jest w całej Polsce. Między rokiem 2018 a 2020 liczba uczestników CIS w Polsce spadła o 14%. W tym samym czasie jednak spadek liczby uczestników w CIS w Grajewie był szybszy niż przeciętnie w Polsce. Dotyczy to szczególnie 2020 r. Dane za 2021 r. pozwolą ocenić, na ile jest to trwały trend.

Wykres 10. Dynamika liczby uczestników CIS w Polsce i w CIS Grajewo w latach 2018-2020 (2018 = 100%)

Źródło:

CIS Grajewo, GUS

Uczestnicy CIS-u w Grajewie korzystali ze wsparcia w ramach trzech warsztatów:

- porządkowo-ogrodniczego,
- opieki nad osobami starszymi i chorymi,
- rękodzieła.

W poprzednich latach funkcjonował jeszcze warsztat remontowo-budowlany, lecz został zamknięty. Można przypuszczać, że duży boom w sektorze budowlanym i związane z tym

zapotrzebowanie na pracowników oraz wzrost wynagrodzeń w tym sektorze spowodowały spadek liczby osób chętnych do udziału w tego typu warsztacie.

Uczestnicy CIS łączą pracę z integracją społeczno-zawodową. Oznacza to, że korzystali ze szkoleń zawodowych, prowadzonych przez instruktorów CIS. Korzystali również ze szkoleń ogólnych (np. komputerowych, obsługi kasy fiskalnej, florystycznych), wsparcia psychologicznego oraz doradcy zawodowego. Angażowali się również w działania na rzecz społeczności lokalnej (sprzątanie cmentarza, pomoc mieszkance Grajewia itd.).

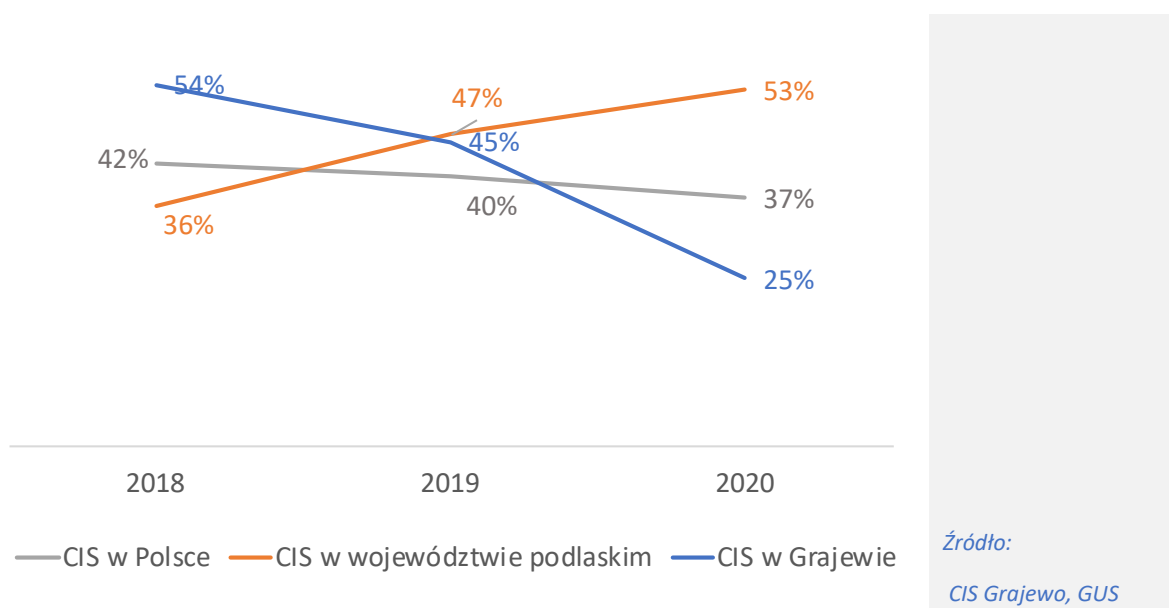
CIS jest w praktyce monopolistą w Grajewie w zakresie usługi typu sprzątanie klatek schodowych, nagrobków. Dużym powodzeniem cieszą się również usługi sprzątania terenów zielonych i rękodzieła.

Uczestnictwo w działaniach CIS w Grajewie w coraz mniejszym stopniu przekłada się na efekt zatrudnieniowy. W 2018 r. ponad 50% uczestników, którzy zakończyli udział w CIS, usamodzielniało się ekonomicznie⁶, a w 2020 r. takich osób było już tylko 25%. Warto jednak zaznaczyć, że przy tak niewielkiej liczbie uczestników CIS należy podchodzić ostrożnie do oszacowań w formie procentowej. Wystarczy bowiem aby jedna osoba podjęła lub nie podjęła pracy, a wartość procentowa ulega istotnej zmianie.

Jeszcze w 2018 r. efektywność CIS w Grajewie była wyższa niż średnia efektywność CIS w Polsce i w województwie podlaskim. Jednak w 2020 r. sytuacja odwróciła się i efektywność CIS w Grajewie była już znacznie niższa niż średnia dla kraju i województwa. W tym samym okresie średnia efektywność CIS w kraju uległa niewielkiemu spadkowi, a w województwie podlaskim widocznej poprawie.

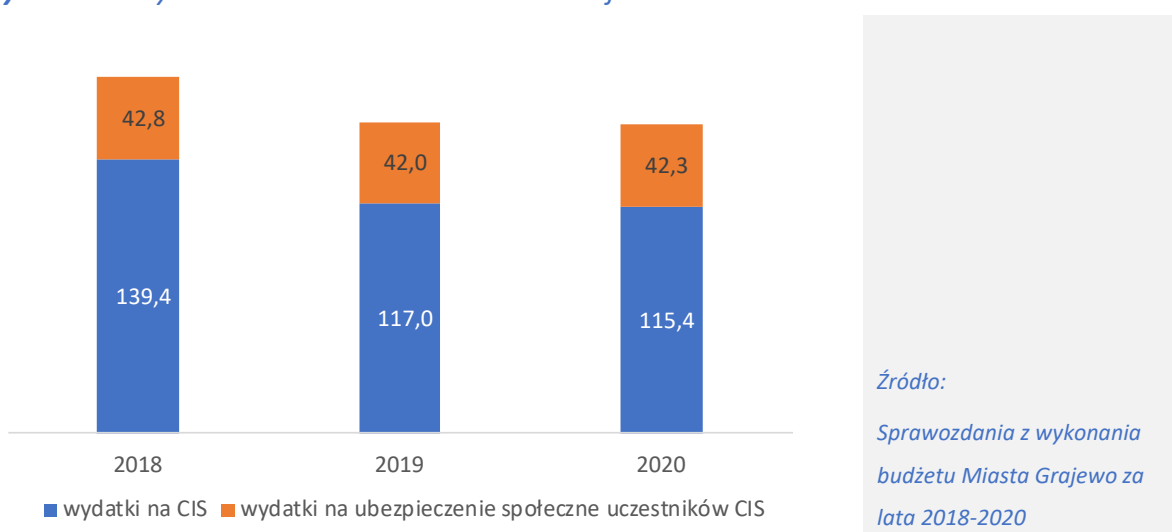
⁶ Osoby usamodzielnione ekonomicznie to przede wszystkim osoby, które podjęły pracę. Ale wliczane są tu także osoby, które np. uzyskały prawo do świadczenia emerytalnego.

Wykres 11. Odsetek uczestników CIS, którzy zakończyli udział i są usamodzielnieni ekonomicznie

Wydatki na CIS z budżetu Miasta Grajewo w 2020 r. wyniosły 157,7 tys. zł. Wartość wydatków na CIS zmniejszyła się między 2018 r. a 2020 r. o 13%. Spadek ten wynikał zapewne ze zmniejszenia się liczby uczestników CIS w tym okresie.

Wykres 12. Wydatki na CIS z budżetu Miasta Grajewo

4.6.7 Projekty z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej

Inną formą świadczenia usług aktywizacji społeczno-zawodowej były projekty realizowane przez MOPS w Grajewie, finansowane ze środków EFS w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego.

W ostatnich latach realizowane były dwa projekty:

- Start w aktywność społeczną i zawodową,

- Krok do pracy kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe – II edycja.

W latach 2019 i 2020 realizowany był drugi z powyższych projektów. Łącznie na realizację tego projektu wydano 254,7 tys. złotych, w tym 62,9 tys. zł stanowił wkład własny. Zgodnie z założeniami z usług projektu skorzystało 15 osób z Miasta Grajewo oraz 35 osób z terenu gminy Grajewo.

Generalnie zatem skala działań służących aktywizacji społeczno-zawodowej osób w najtrudniejszej sytuacji z terenu Grajewo jest stosunkowo niewielka. Oczywiście istotne działania prowadzi również Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie. Jednak są one w niewielkim stopniu kierowane do osób w najtrudniejszej sytuacji.

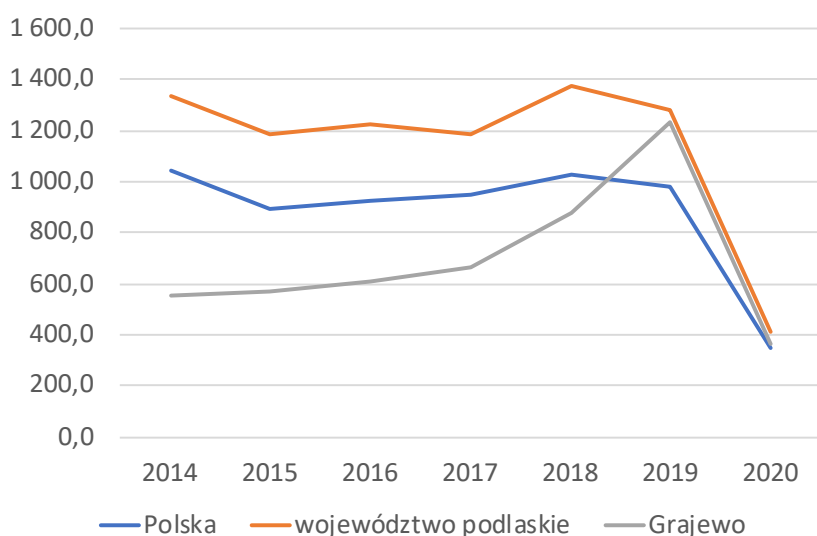
4.7 Kultura

Dostęp do kultury można mierzyć na wiele sposobów. Jednym z mierników jest wskaźnik: liczba uczestników imprez kulturalnych organizowanych przez centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców. Według danych GUS od 2017 r. widoczny jest dynamiczny wzrost wartości tego wskaźnika dla Miasta Grajewo. W efekcie w 2019 r. liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców była znacznie powyżej średniej dla Polski i nieznacznie niższa od średniej dla województwa podlaskiego.

Między rokiem 2014 a 2019, według danych GUS, liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców wzrosła w Grajewie o 120%, a w tym samym okresie wskaźnik ten dla Polski spadł o 7%, a dla województwa o 4%.

Rok 2020 przyniósł zdecydowany spadek uczestnictwa w kulturze, co wynika oczywiście z pandemii COVID-19. Można zakładać, że dane za 2021 r. przyniosą pewne odbicie, choć zapewne nie będzie ono oznaczało jeszcze powrotu do poziomu z 2019 r.

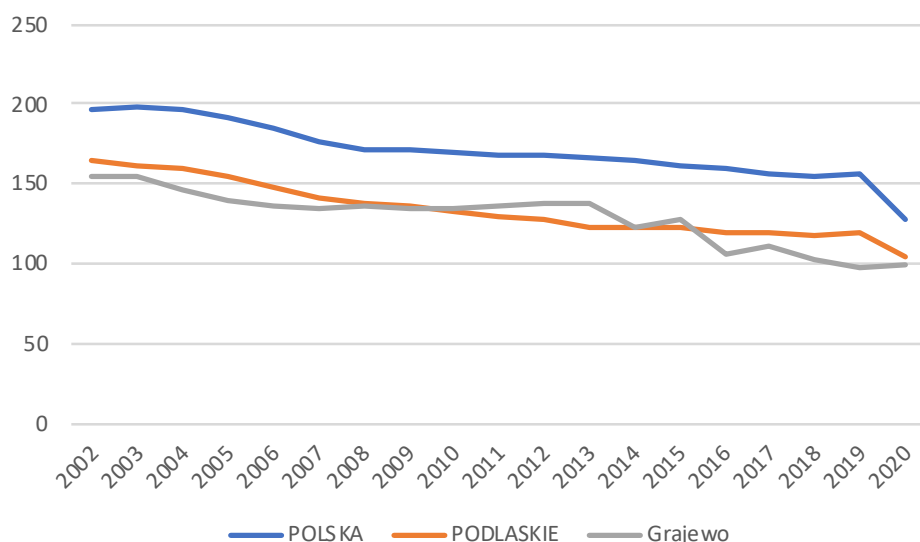
Wykres 13. Liczba uczestników imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców

Źródło:
GUS, BDL

Jeśli spojrzymy na inne wymiary dostępu do kultury w Grajewie, to nie widać tak znaczącej poprawy. Przykładowo, liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców w Grajewie jest niższa niż wskaźnik dla całego województwa podlaskiego i dla całego kraju. Co więcej, liczba czytelników szybko spada: w 2019 r. w Grajewie było o 20% mniej czytelników niż w 2014 r. i o 36% mniej niż w 2002 r. Spadek liczby czytelników w Grajewie do 2019 r. był wyraźnie szybszy niż średnio w województwie czy też w całym kraju. W latach 2014-2020 liczba czytelników na 1000 mieszkańców spadła o 5% w Polsce i o 2% w województwie podlaskim. Również w długim okresie, od 2002 r. spadek liczby czytelników w Grajewie jest szybszy niż średnio w Polsce (wyniósł 20%) czy w województwie podlaskim (27%).

Wykres 14. Liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców

Równocześnie na mniej więcej stałym poziomie utrzymuje się liczba wypożyczeń na jednego czytelnika, która w 2019 r. wyniosła 21,9 i była istotnie wyższa niż średnia dla Polski (17,2) i województwa podlaskiego (19,2). W 2020 r. liczba wypożyczeń spadła, ale nadal była powyżej średniej dla województwa i kraju.

Powyższe dane, choć częściowe, pokazują niejednoznaczny obraz dostępu do kultury w Grajewie. Główną instytucją kultury w mieście jest Grajewskie Centrum Kultury (GCK). Jest to samorządowa instytucja kultury, powstała w wyniku połączenia Grajewskiej Izby Historycznej i Miejskiego Domu Kultury. W takiej formule działa od 2016 r. W 2016 r. uruchomiono również kolejną placówkę, wchodzącą w skład GCK: Centrum Tradycji Mleczarstwa - Muzeum Mleka.

Wyróżnić można kilka podstawowych form aktywności Centrum:

- Działania kierowane do osób aktywnych w obszarze kultury:
 - zajęcia edukacyjno – animacyjne w ramach tzw. Amatorskiego Ruchu Artystycznego,
 - projekt Bądź(MY) (cool)turalni,
 - Dyskusyjne Kluby Filmowe,
- Działania kierowane do ogółu mieszkańców:
 - organizacja lub współorganizacja wydarzeń kulturalnych
 - działania on-line,
 - kino,
- działania Grajewskiej Izby Historycznej,
- działalność Centrum Tradycji Mleczarstwa – Muzeum Mleka.

Poniżej opisano najważniejsze działania GCK.

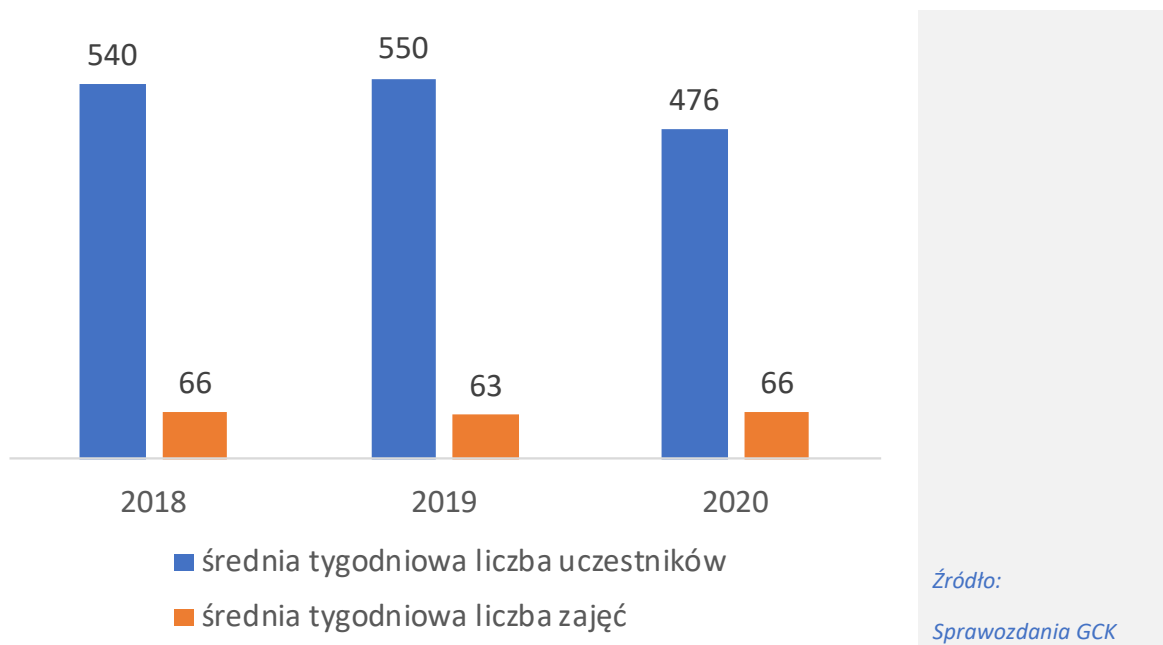
4.7.1 Zajęcia kierowane do osób aktywnych w obszarze kultury

Część osób jest chętna i gotowa do stałego lub okresowego aktywnego uczestnictwa w kulturze: uczestniczenia w zajęciach tanecznych, teatralnych itd. Do tych osób kierowana jest duża część oferty GCK.

Zajęcia edukacyjno – animacyjne są głównym priorytetem GCK. W GCK działa stale kilka sekcji, m.in.: taniec towarzyski, taniec nowoczesny, taniec ludowy, zajęcia teatralno-recytatorskie, zajęcia plastyczne, zajęcia wokalne (soliści, chór miejski, Zespół Pieśni i Tańca „Grajewianie”), Grajewska Orkiestra Dęta.

Skala tych działań jest znacząca. Przed pandemią średnio ok. 550 osób korzystało w każdym tygodniu z zajęć kulturalnych i odbywało się średnio 66 godzin zajęć. Pandemia przyniosła pewien spadek liczby uczestników, jednak nie był on znaczący.

Wykres 15. Średnia tygodniowa liczba osób uczestniczących w zajęciach i średnia tygodniowa liczba godzin zajęć organizowanych w GCK

Istotne jest, że zajęcia są dostępne dla każdego, niezależnie od indywidualnych predyspozycji. W 2019 r. wprowadzono niewielką odpłatność za zajęcia, co jednak, jak wydaje się na podstawie dostępnych danych, nie wpłynęło znacząco na zainteresowanie zajęciami.

Za treść i poziom merytoryczny zajęć odpowiadają przede wszystkim instruktorzy, którzy mają wolną rękę. Uczestnicy sekcji biorą udział w różnych wydarzeniach w skali kraju, np. turniejach tańca, koncertach itd.

Wydaje się, że oferta GCK w dość dużym stopniu odpowiada na potrzeby kulturalne mieszkańców.

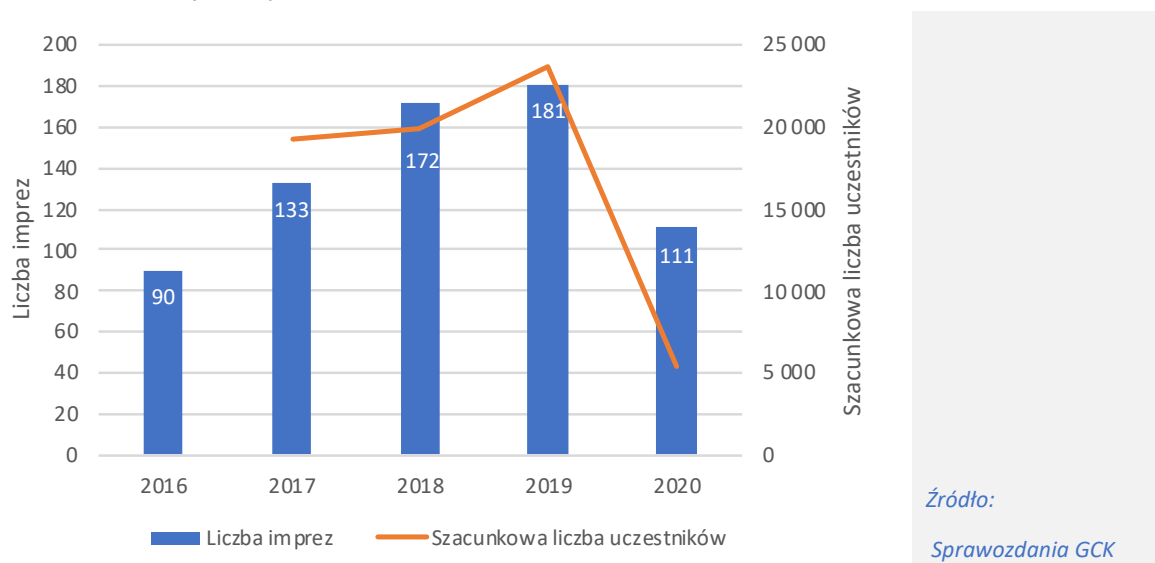
GCK tworzy też przestrzeń na wspieranie nowych inicjatyw kulturalnych. W 2020 r. uruchomiono finansowanie inicjatyw lokalnych w obszarze kultury w projekcie Bądź(MY) (cool)turalni, zrealizowanym w ramach Programu Dom Kultury + Inicjatywy Lokalne 2020, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Kultury. W projekcie najpierw przeprowadzono diagnozę, a na tej podstawie uruchomiono nabór inicjatyw lokalnych. W efekcie sfinansowano sześć inicjatyw lokalnych, dotyczących takich obszarów jak: taniec, fotografia, dziedzictwo historyczno-kulturowe czy archiwistyka społeczna. Inicjatywy te były kierowane do różnych grup mieszkańców. Szczególnie istotne w tym przypadku wydaje się, że inicjatywy lokalne były zgłoszone zarówno przez organizacje formalne, jak i grupy nieformalne. Wydaje się, że utrzymanie wsparcia dla inicjatyw lokalnych może stanowić ważny element stymulowania aktywności społecznej w obszarze kultury, szczególnie w formach mniej sformalizowanych.

4.7.2 Imprezy i wydarzenia kulturalne kierowane do mieszkańców

Ważnym aspektem działania GCK jest organizacja różnorodnych wydarzeń i imprez kulturalnych, kierowanych do mieszkańców Grajewa. Zakres tych imprez jest zróżnicowany, tak aby odpowiadał różnym gustom i preferencjom mieszkańców. Są tutaj i duże imprezy plenerowe, np. Dni Grajewa, Pożegnanie Lata, imprezy ogólnopolskie, jak Ogólnopolski Konkurs Tańca, a także imprezy kameralne, jak np.: „Przy Kawie i Muzyce”. GCK był zwykle organizatorem lub współorganizatorem tych imprez.

Jak zaprezentowano na poniższym wykresie, w latach 2016-2019 liczba organizowanych imprez i liczba uczestników dynamicznie przyrastała. W 2019 r. GCK organizował lub współorganizował 181 imprez, w których wzięło udział prawie 24 tys. uczestników. Duża część spośród osób uczestników brała udział w imprezach plenerowych. Przykładowo Dni Grajewa wygenerowały 1/3 wszystkich uczestników imprez kulturalnych.

Wykres 16. Liczba imprez organizowanych lub współorganizowanych przez GCK oraz szacunkowa liczba uczestników tych imprez

Spadek liczby imprez oraz liczby uczestników w 2020 r. został częściowo skompensowany działaniami on-line. W marcu 2020 r. uruchomiono „Wirtualny punkt szczepienia kulturą” w ramach którego na stronach internetowych i profilach facebook GCK, GIH i CTM-MM umieszczano liczne materiały, zarówno jednorazowe jak i cykliczne. Wydarzenia te miały różny charakter. Zgodnie ze sprawozdaniem GCK były to m.in.: warsztaty, quizy, ciekawostki, akcje społeczne, teatryki, spektakle i wystawy on-line itp. W sumie umieszczono ponad 250 postów.

Należy też dodać, że w 2021 r. uruchomiono nowe przedsięwzięcie, które w zamierzeniu ma być kierowane nie tylko do mieszkańców Grajewa, ale również do szerszego audytorium: regionu czy kraju. W sierpniu zorganizowano pierwszą edycję GrajEwo Jazz Festival, którego główną gwiazdą była Ewa Bem.

4.7.3 Grajewska Izba Historyczna

Jest to placówka GCK, zajmująca się głównie działalnością muzealniczą: organizacją wystaw stałych i czasowych, dotyczących historii Grajewa i okolic, zbieraniem, badaniem i udostępnianiem eksponatów.

Szacowana liczba osób odwiedzających GIH w kolejnych latach wynosiła:

- 2018- 1660,
- 2019 – 1600,
- 2020 – 530.

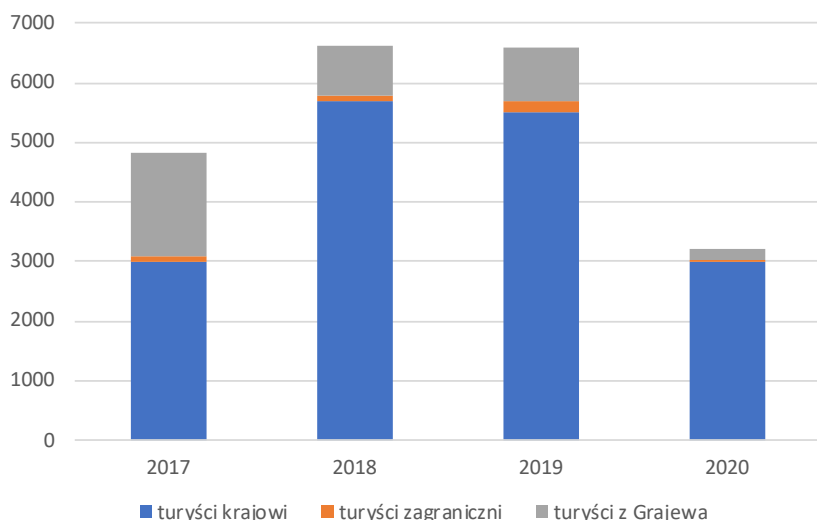
Spadek liczby osób odwiedzających w 2020 r. wynikał z pandemii COVID-19 i czasowego zamknięcia wystaw.

4.7.4 Centrum Tradycji Mleczarstwa – Muzeum Mleka

Muzeum Mleka jest w praktyce jedynym ponadlokalnym produktem kulturalno-turystycznym Grajewa. W latach 2018-2020 turyści spoza Grajewa stanowili niemal 90% odwiedzających wystawę. Większy był udział turystów z Grajewa w 2017 r., ale to zapewne wynikało z relatywnej nowości muzeum.

W 2020 r. liczba odwiedzających wystawy zdecydowanie spadła. Wynikało to oczywiście z obostrzeń związanych z pandemią COVID-19 i należy traktować to jako zjawisko okresowe.

Wykres 17. Liczba osób odwiedzających Muzeum Mleka

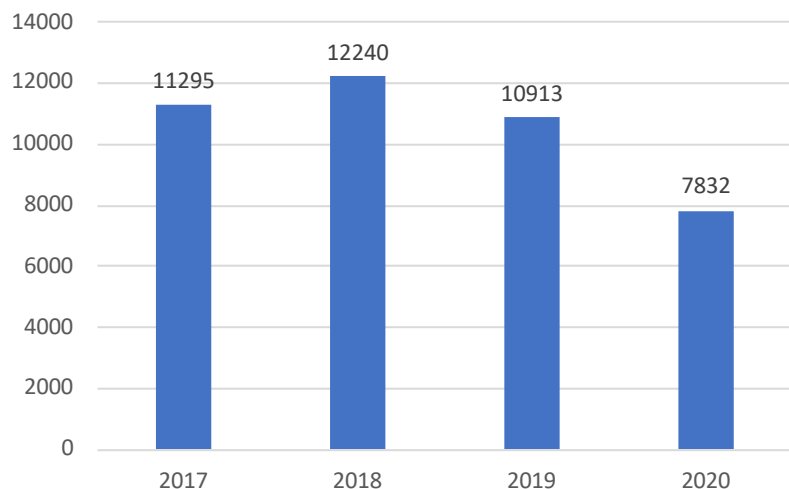
Źródło:

Sprawozdania GCK

4.7.5 Kino

Ważnym elementem oferty kulturalnej w Grajewie jest kino. W latach 2017-2018 widoczny był wzrost liczby seansów i widzów. W roku 2019 zauważalny był pewien spadek, który pogłębił się w 2020 r. w związku z pandemią.

Wykres 18. Liczba widzów w kinie

Źródło:

Sprawozdania GCK

4.7.6 Współpraca

GCK dosyć aktywnie współpracuje z innymi podmiotami, w tym przede wszystkim z organizacjami pozarządowymi z terenu Grajewa oraz innymi jednostkami organizacyjnymi samorządu. Współpraca ta przejawia się we wspólnej organizacji imprez, nieodpłatnym użyczeniu sali widowiskowej. W siedzibie GCK i GIH mają swoje siedziby również organizacje pozarządowe, takie jak Uniwersytet Trzeciego Wieku, Sekcja Emerytów i Rencistów ZNP, w latach 2017-2019 funkcjonowało Centrum „Nowa Droga” w ramach projektu Rewitalizacji Centrum Grajewa, organizacje kombatanckie skupione w Środowiskowej Radzie Kombatanatów i Osób Represjonowanych, Polski Związek Emerytów i Rencistów, Związek Harcerstwa Polskiego, Towarzystwo Przyjaciół 9 PSK. Pokazuje to, że placówki GCK są ważnym,

aktywnie wykorzystywanym elementem infrastruktury społecznej miasta. Niewątpliwie duże znaczenie ma tutaj osoba dyrektora GCK, który również jest osobą aktywnie działającą w lokalnych organizacjach pozarządowych, co dodatkowo wzmacnia tę współpracę.

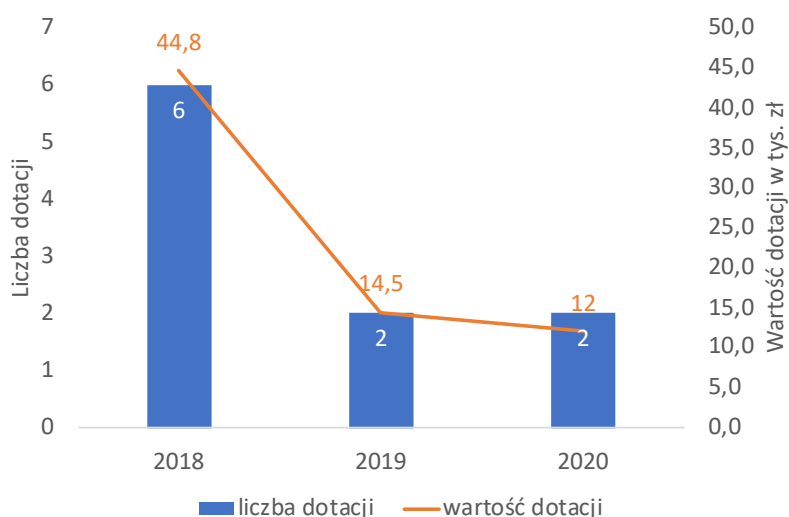
4.7.7 Działania organizacji pozarządowych

Z budżetu Miasta Grajewo, na podstawie rocznych planów współpracy z organizacjami pozarządowymi, udzielane są również dotacje na wsparcie działań o charakterze kulturalnym, realizowanym przez organizacje pozarządowe.

W ostatnich latach liczba i wartość dotacji udzielanych organizacjom pozarządowym w obszarze szeroko pojętej kultury istotnie spadła. Szczególnie duży spadek jest widoczny pomiędzy rokiem 2018 i 2019. W 2018 r. udzielono 6 dotacji na łączną kwotę prawie 45 tys. zł. W 2019 r. liczba i wartość dotacji zostały zmniejszone o 2/3.

W tym okresie spadła również średnia wartość dotacji dla organizacji pozarządowych: z 7,5 tys. w 2018 r. do 6 tys. w 2020 r. Stosunkowo nieduża wartość jednostkowa dotacji powoduje, że wśród dofinansowanych przedsięwzięć dominują te o charakterze punktowym, takie jak pikniki, konkursy czy koncerty. Ogranicza to możliwość budowania potencjału organizacji pozarządowych do prowadzenia działań długofalowych, regularnych.

Wykres 19. Liczba i wartość (w tys. zł) dotacji udzielanych organizacjom pozarządowym w obszarze kultura

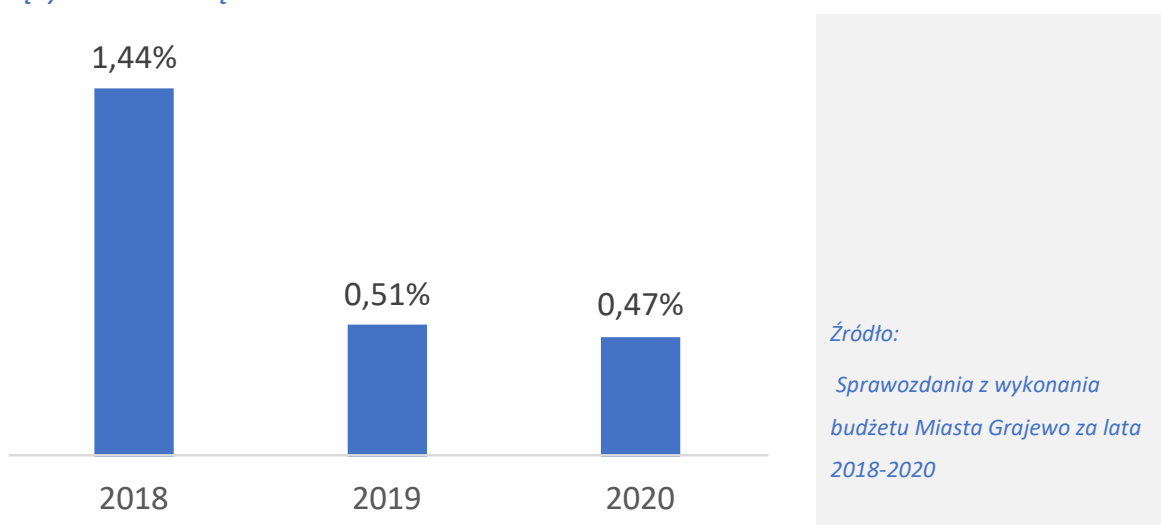

Źródło:

Sprawozdania z wykonania
budżetu Miasta Grajewo za lata
2018-2020

Zmniejszenie liczby i wartości dotacji dla organizacji pozarządowych przekłada się na zmniejszenie udziału wydatków na dotacje dla organizacji pozarządowych w ogóle wydatków bieżących na kulturę z budżetu Miasta Grajewo z 1,4% do 0,5% w 2020 r.

Wykres 20. Udział wydatków na dotacje dla organizacji pozarządowych w ogóle wydatków bieżących na kulturę

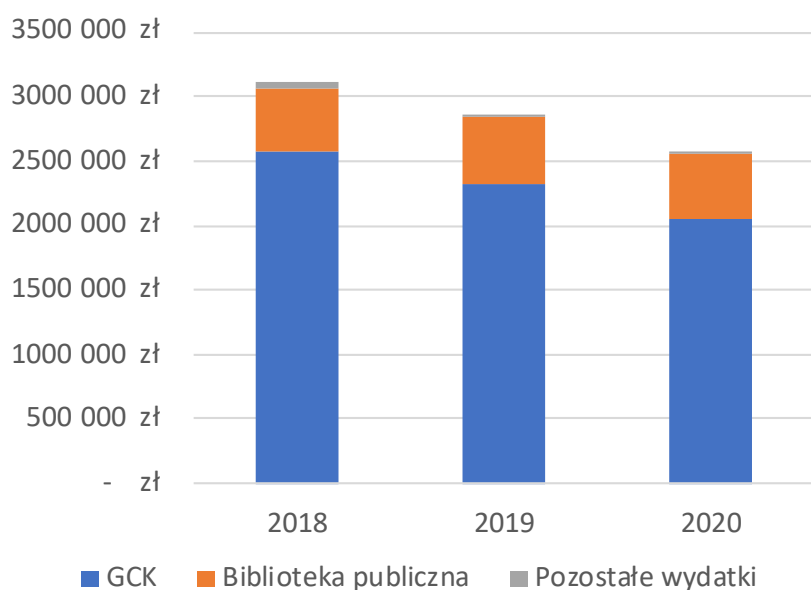

4.7.8 Wydatki na kulturę

W 2020 r. wydatki bieżące na kulturę i dziedzictwo narodowe z budżetu Miasta Grajewo wyniosły 2,56 mln zł. Ponad 80% tej kwoty przeznaczono na funkcjonowanie GCK, 19% na bibliotekę miejską, a 0,7% na wydatki pozostałe, w tym na dotacje dla organizacji pozarządowych.

W latach 2018-2020 wydatki bieżące na kulturę z budżetu miasta spadły o 18%. Najbardziej spadły wydatki w kategorii *pozostałe wydatki*, gdzie mieszczą się przede wszystkim dotacje dla organizacji pozarządowych – o 69%. Wydatki bieżące na GCK spadły o 20%, a na funkcjonowanie bibliotek o 2%.

Wykres 21. Wysokość i struktura wydatków bieżących na kulturę

Źródło:

Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewo za lata 2018-2020

4.8 Edukacja

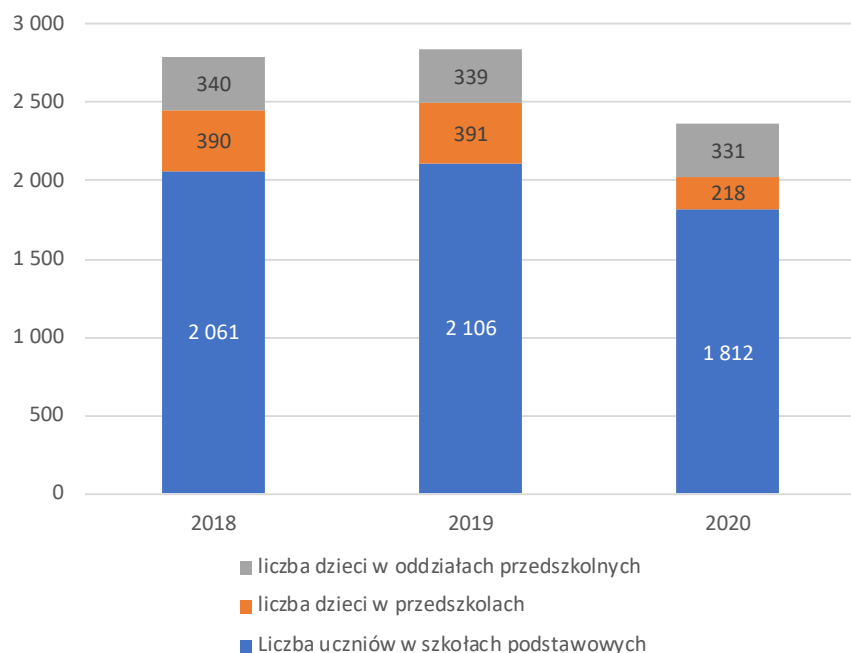
W Grajewie funkcjonują trzy szkoły podstawowe, w których działają również oddziały przedszkolne, a także cztery przedszkola. Wszystkie te instytucje mają charakter publiczny i są jednostkami organizacyjnymi samorządu. Dodatkowo z budżetu gminy dofinansowana jest działalność dwóch niepublicznych placówek przedszkolnych.

4.8.1 Skala usług edukacyjnych

W roku szkolnym 2020/21 w szkołach podstawowych uczyło się średnio 1 812 dzieci. Z usług oddziałów przedszkolnych korzystało średnio 331 dzieci, a z usług przedszkoli średnio 218 dzieci. W sumie z instytucji edukacji w mieście Grajewie korzystało w 2020 r. 2 361 dzieci.

W 2020 r. z usług edukacyjnych korzystało o 15% mniej dzieci niż w 2018 r. Szczególnie istotny spadek widoczny był pomiędzy 2019 r. a 2020 r. Spadek liczby dzieci był największy w przedszkolach i wyniósł aż 44%. W szkołach podstawowych i gimnazjach liczba dzieci spadła o 12%. A w oddziałach przedszkolnych o 3%.

Wykres 22. Liczba dzieci korzystających z usług edukacyjnych w szkołach, oddziałach przedszkolnych, przedszkolach

Źródło:

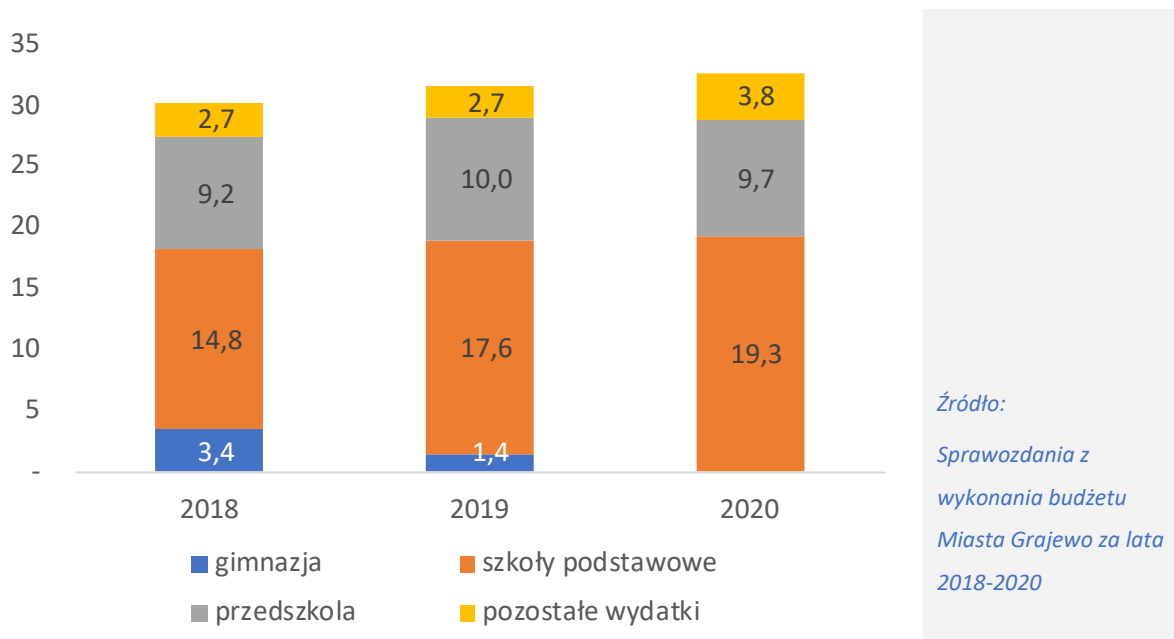
Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewo za lata 2018-2020

4.8.2 Wydatki na usługi edukacyjne

W 2020 r. na usługi edukacyjne wydano 32,7 mln zł. Stanowiło to 35% wszystkich wydatków bieżących z budżetu Miasta Grajewo. 59% wydatków na usługi edukacyjne przeznaczono na szkoły podstawowe, 30% na przedszkola i punkty przedszkolne, a 12% na inne wydatki (np. dowóz dzieci do szkół, kształcenie nauczycieli, zapewnianie wsparcia dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych itd.).

Między 2020 r. a 2018 r. wydatki na edukację wzrosły o 8%. Najbardziej, o 39% wzrosły wydatki w kategorii „pozostałe wydatki”. Duży jest też wzrost wydatków na szkoły podstawowe, jednak wynika to w dużym stopniu z wygaszania gimnazjów i przejmowania ich zadań edukacyjnych przez szkoły podstawowe. Jeśli uwzględnione zostaną łącznie wydatki na gimnazja i szkoły podstawowe, to wzrost wydatków w tej kategorii w ciągu trzech lat wyniósł 5%.

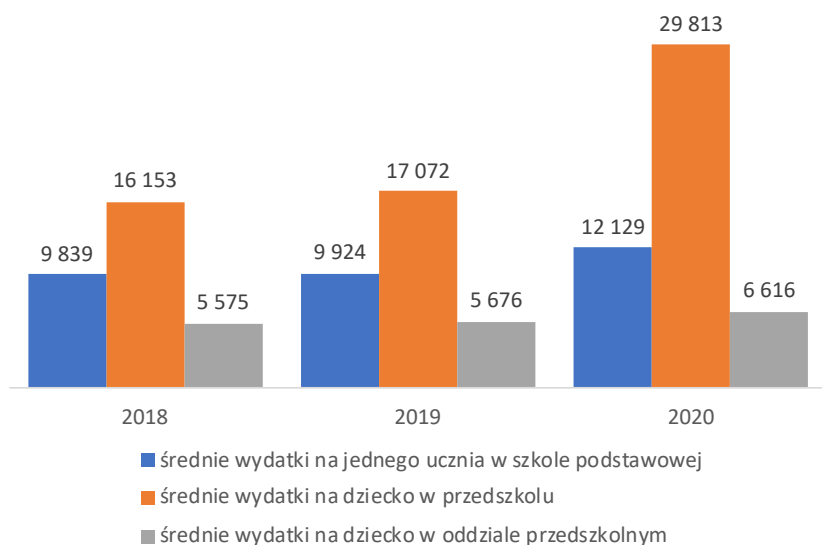
Wykres 23. Wydatki na edukację w podziale na typy placówek w mln zł.

Średni koszt na jedno dziecko różni się ze względu na typ placówki. W 2020 r. najwyższy koszt jednostkowy był w przedszkolach i wyniósł prawie 30 tys. zł. Natomiast średni koszt na jednego ucznia w szkole podstawowej wyniósł nieco ponad 12 tys. Średni koszt na jedno dziecko w oddziale przedszkolnym był najniższy i wyniósł 6,6 tys. zł. Zwraca uwagę duża różnica pomiędzy średnim kosztem jednostkowym w przedszkolu i w oddziale przedszkolnym. Kwestia ta wymaga niewątpliwie weryfikacji, może to jednak wynikać z przypisania kosztów związanych z utrzymaniem infrastruktury oddziałów przedszkolnych do szkół.

Widoczny jest dynamiczny wzrost kosztu jednostkowego usługi edukacyjnej. W ciągu trzech lat, pomiędzy 2018 r. a 2020 r. wartość kosztu jednostkowego usługi edukacyjnej wzrosła o 23% w przypadku szkół podstawowych, 85% w przypadku przedszkoli i 19% w przypadku oddziałów przedszkolnych. Bardzo wysoki wzrost kosztu jednostkowego usług edukacyjnych w przedszkolach wynika ze znaczącego spadku liczby dzieci w przedszkolach.

Wykres 24. Średni roczny koszt usług edukacyjnych na jedno dziecko w zależności od typu placówki

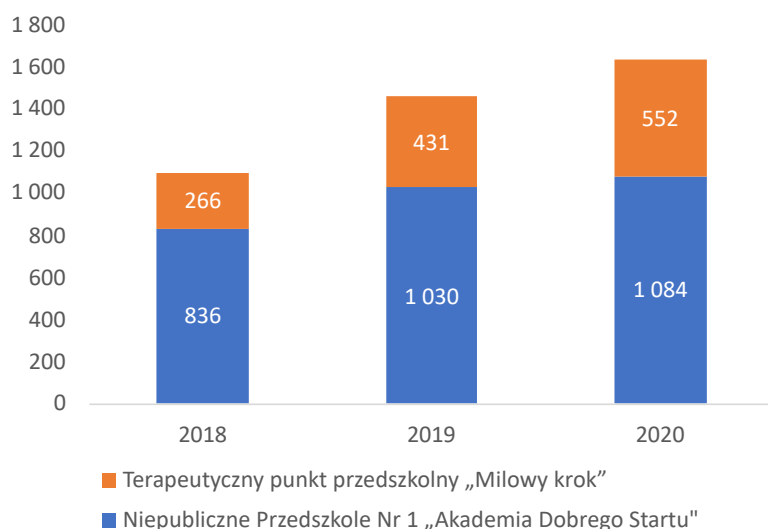

Źródło:

Sprawozdania z wykonania
budżetu Miasta Grajewo za
lata 2018-2020

Należy również zaznaczyć, że wydatki na usługi edukacyjne uwzględnione są w dziale Edukacyjna opieka wychowawcza. Obejmują one m.in. wydatki na funkcjonowanie świetlic, pomoc materialną i stypendia dla uczniów. W 2020 r. wydatki w tym dziale wyniosły 1,1 mln. Z tego 891 tys. przeznaczono na utrzymanie świetlic szkolnych.

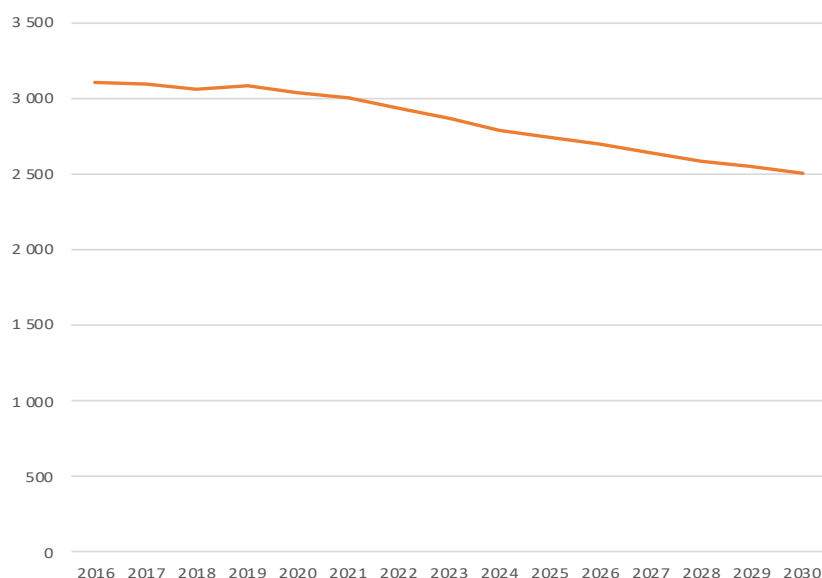
Z budżetu Miasta Grajewo dofinansowana jest również działalność przedszkoli niepublicznych. W roku 2020 przeznaczono na ten cel 1,6 mln zł. Dofinansowano działalność dwóch placówek: Niepubliczne Przedszkole Nr 1 „Akademia Dobrego Startu” oraz Terapeutyczny punkt przedszkolny „Milowy krok”.

Rozważając zapotrzebowanie na usługi edukacyjne, należy również wziąć pod uwagę perspektywę demograficzną. Według prognozy demograficznej GUS liczba dzieci w wieku 0-

14 lat między rokiem 2020 a 2030 zmniejszy się o 17%, z ponad 3 tys. do 2,5 tys. osób. Oznacza to, że zapotrzebowanie na usługi edukacyjne w Grajewie będzie się zmniejszać.

Wykres 25. Prognozowana liczba osób w wieku 0-14 lat w Grajewie

Źródło:

GUS

4.9 Sport

Dostępne dane statystyczne dotyczące korzystania z usług sportowych koncentrują się przede wszystkim na aktywności klubów sportowych. Jest to sformalizowana forma uprawiania aktywności sportowej i na pewno nie obejmuje wszystkich osób aktywnych zawodowo. Może być jednak traktowana jako wskaźnik aktywności sportowej oraz dostępu do usług sportowych na poziomie lokalnym.

Należy zaznaczyć, że w 2020 r. z powodu pandemii COVID-19 znacząco ograniczono aktywność klubów sportowych. Ograniczenia w prowadzeniu działalności oraz w powszechnym dostępie do obiektów sportowych miały wpływ na spadek aktywności klubów sportowych i organizacji kultury fizycznej.

Według danych GUS w Grajewie w 2020 r. było 10 klubów sportowych, o 4 mniej niż w 2018 roku. W efekcie na 10 tys. ludności przypadało 4,6 klubu. A w 2018 r. było to 6,4.

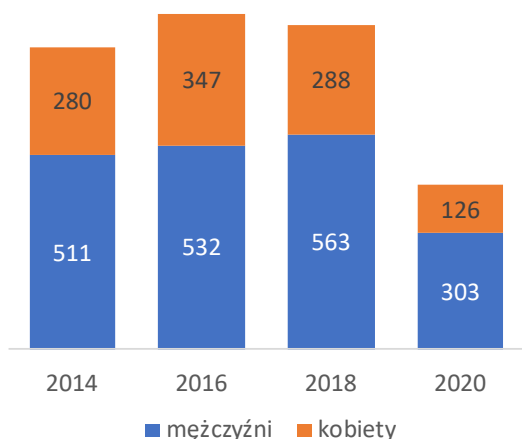
W 2020 r. w klubach sportowych było 439 członków, o ponad 50% mniej niż dwa lata wcześniej. W klubach ćwiczyło 429 osób, co również oznacza spadek liczby osób ćwiczących o 50%. Był to wyraźnie większy spadek niż w skali kraju. Przeciętnie w Polsce liczba ćwiczących pomiędzy 2018 r. a 2020 r. spadła o 14,3%.

Wśród ćwiczących widoczna jest zdecydowana nierównowaga ze względu na płeć i wiek. W 2020 r. 71% ćwiczących to byli mężczyźni. A w przypadku młodzieży chłopcy stanowili 73% ćwiczących. Należy zaznaczyć, że nierównowaga to pogłębiła się w 2020 r. W 2018 r. udział mężczyzn wśród ćwiczących stanowił 66%, a udział chłopców: 67%. Pomimo tak znaczącej

nierównowagi wśród ćwiczących ze względu na płeć, odsetek ćwiczących mężczyzn wśród ogółu ćwiczących był i tak niższy niż średnia dla kraju, która wyniosła 74%. Z danych wynika również, że duża część oferty sportowej kierowana jest do młodzieży, a tylko niewielka jej część jest adresowana do osób dorosłych, w tym szczególnie do osób starszych. W 2020 r. osoby do 18 roku życia stanowiły 64% ogółu ćwiczących (66% w przypadku mężczyzn i 60% w przypadku kobiet). W stosunku do poprzednich lat odsetek ten uległ zmniejszeniu z 87% w 2016 r. oraz 71% w 2018 r. Pokazuje to pozytywny trend coraz większego zaangażowania osób dojrzałych w ćwiczenia.

Wyraźnie niższy udział kobiet i dziewczynek, a także osób starszych i seniorów, uczestniczących w zajęciach klubów sportowych wynikać może z niedostatecznej oferty kierowanej do tych grup, co omówione jest w kolejnym rozdziale. Niższy udział dziewczynki, kobiet i osób dojrzałych w zajęciach sportowych ma negatywny wpływ na ich stan zdrowia i może w dłuższej perspektywie prowadzić do większych kosztów opieki zdrowotnej dla tych grup.

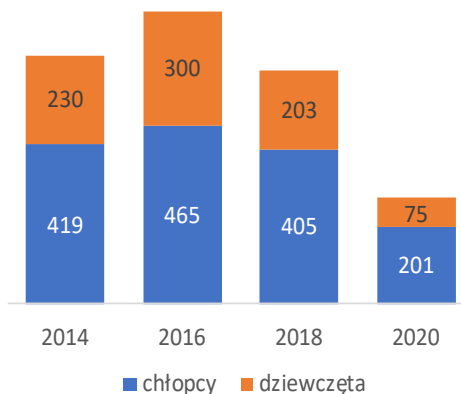
Wykres 26. Ćwiczący w klubach sportowych w Grajewie ogółem

Źródło:

GUS, BDL

Wykres 27. Ćwiczący w klubach sportowych w Grajewie do lat 18

Źródło:

GUS, BDL

4.9.1 Oferta usług sportowych dla mieszkańców Grajewa

Główną instytucją zapewniającą dostęp do usług sportowych w Grajewie jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR). Jest to instytucja samorządowa, zarządzająca dużą częścią oferty sportowej kierowanej do mieszkańców. Najważniejsze obiekty sportowe:

- **Hala sportowa** - na której odbywają się zajęcia sportowe uczniów jednej ze szkół, treningi poszczególnych sekcji sportowych, a także zawody sportowe.

- **Stadion miejski** – na którym odbywają się imprezy sportowe i plenerowe. Trenuje tu też Klub Sportowy Warmia Grajewo oraz odbywają się treningi piłkarskie „Akademii Piłkarskiej Warmii Grajewo”.
- **Boisko piłki nożnej przy klubie Hades** – trenują tu młodzieżowe drużyny piłki nożnej. Odbywają się też imprezy plenerowe.
- **Miasteczko Ruchu Drogowego** oraz **Siłownia Plenerowa** w Parku Solidarności.
- **Boisko Orlik 2012** – oferujące bezpłatne i dostępne dla wszystkich chętnych miejsce ćwiczeń oraz odbywania zawodów, np.: Amatorskiej Ligi Piłki Nożnej.
- **Pływalnia Miejska** – najbardziej popularny obiekt sportowy. Odbywają się tu zajęcia wychowania fizycznego dla szkół podstawowych z Grajewo i powiatu Grajewskiego. Z pływalni korzystają przede wszystkim osoby indywidualne, ale także grupy zorganizowane, np. w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

W MOSiR działa kilka sekcji sportowych. Według informacji na stronie internetowej (grudzień 2021) były to sekcje:

- lekkoatletyki,
- piłki nożnej (trampkarze, młodziki, juniorzy),
- tenisa stołowego,
- zapasów,
- MMA.

Sekcje sportowe są kierowane do chłopców lub są koedukacyjne. Brak oferty kierowanej do kobiet dziewczynki może być wyjaśnieniem niewielkiego udziału dziewczyn w zajęciach sportowych klubów. Również niewielka jest oferta kierowana do osób dojrzałych, co również może być wyjaśnieniem niskiego poziomu uczestnictwa tych osób.

4.9.2 Działalność pozostałych podmiotów

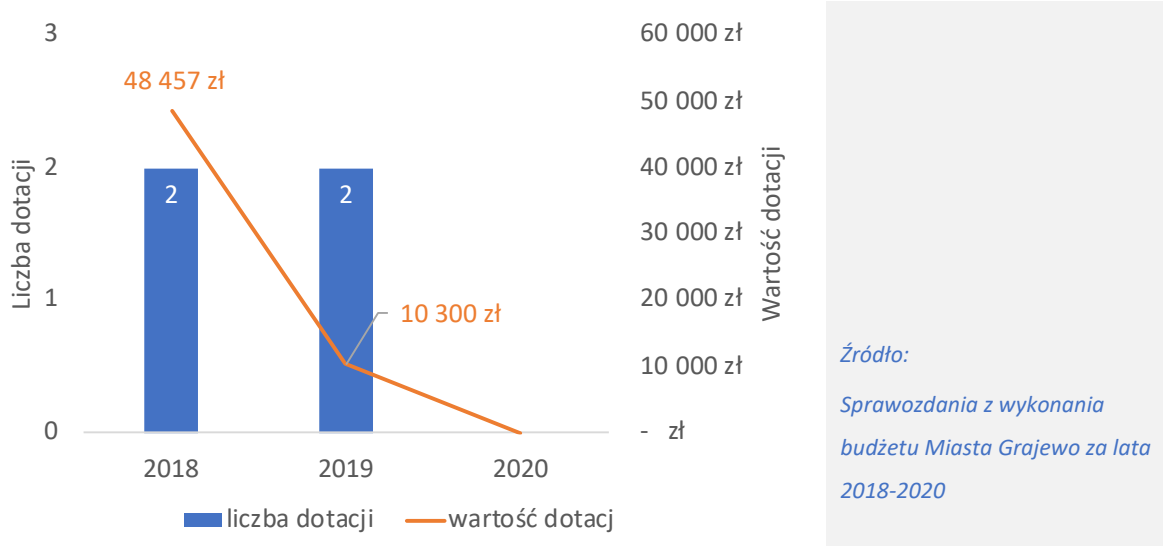
W Grajewie działają również inne podmioty, dostarczające usługi w zakresie sportu i kultury fizycznej.

Klub Sportowy „Warmia” Grajewo – klub piłkarski, IV-ligowy, o prawie 100-letniej tradycji. Oprócz drużyny piłkarskiej klub prowadzi również Akademię Piłkarską. Klub sportowy otrzymuje regularne dotacje z budżetu Miasta Grajewo. W roku 2020 było to 185 tys. zł. W latach 2018-2019 po 225 tys. zł.

Organizacje pozarządowe również działają na rzecz upowszechniania kultury fizycznej i sportu. Ich działania są wspierane przez samorząd, choć skala tego wsparcia uległa istotnemu zmniejszeniu w ostatnich latach. Jak wynika ze sprawozdań z wykonania budżetu, w latach 2018 i 2019 udzielono po dwie dotacje dla organizacji pozarządowych w obszarze sportu. Jednak w 2018 r. ich wartość wyniosła prawie 48,5 tys. zł, a w 2019 r. już tylko 10,3 tys., czyli

21% wartości z 2018 r. W 2020 r. w obszarze sportu i kultury fizycznej nie udzielono żadnej dotacji.

Wykres 28. Wartość i liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w obszarze sport i kultura fizyczna.

Należy zaznaczyć, że niektóre podmioty świadczące usługi na rzecz osób starszych, również w swojej ofercie mają zajęcia fizyczne. Dotyczy to Klubu Seniora czy Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Tego typu aktywność jest szczególnie ważna z punktu widzenia podtrzymania zdrowych nawyków seniorów.

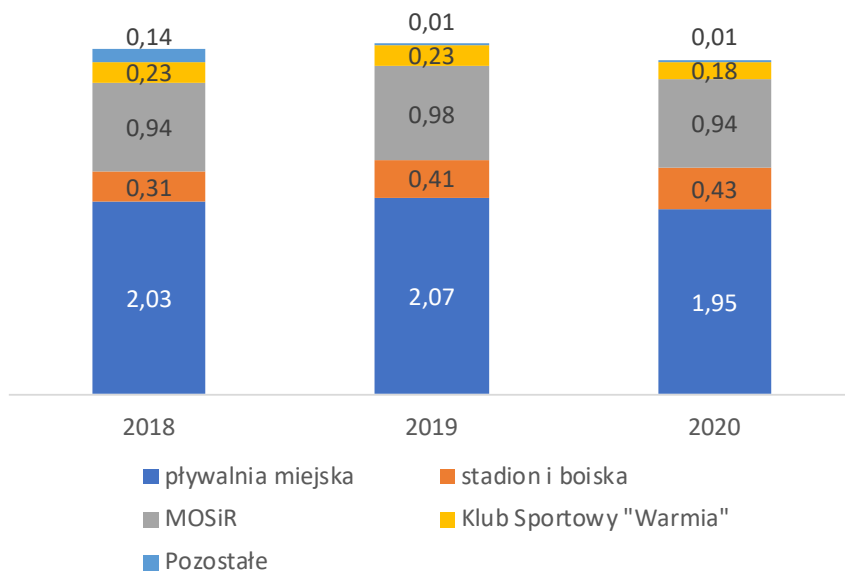
Podmioty prywatne – w Grajewie jest również kilka podmiotów prywatnych, prowadzących działalność sportową, takich jak np. trzy kluby fitness. Brak jest jednak rzetelnych danych na temat liczby osób faktycznie korzystających z oferty tych podmiotów.

4.9.3 Finansowanie

Z budżetu Miasta Grajewo na rozwój kultury fizycznej i sportu wydano w 2020 r. 3,5 mln zł. było to o 3,5% mniej niż w 2018 r. i 4,7% mniej niż w 2019 r. Niższe wydatki mogły być związane z ograniczeniami w korzystaniu z infrastruktury sportowej w związku z COVID-19. Na 2020 r. zaplanowano w budżecie 3,9 mln zł, jednak wykorzystano z tej kwoty tylko 89%.

W 2020 r. 55% wszystkich wydatków przeznaczono na pływalnię miejską, 27% na funkcjonowanie MOSiR, 12% na funkcjonowanie stadionu i boisk, a 5% na Klub Sportowy „Warmia”. Proporcje pomiędzy poszczególnymi pozycjami nie zmieniały się znacząco w ciągu ostatnich trzech lat.

Wykres 29. Poniesione wydatki bieżące z budżetu Miasta Grajewo na sport i kulturę fizyczną (w mln zł).

Źródło:

Sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Grajewo za lata 2018-2020

5. Analiza porównawcza obejmująca usługi społeczne o podobnym charakterze (np. w postaci „dobrych praktyk”) realizowane w innych miastach w Polsce o podobnej wielkości

5.1 Jarocin

Jarocin jest miastem położonym w Wielkopolsce, liczącym 26 tys. mieszkańców, a więc pod względem liczby mieszkańców jest porównywalny do Grajewa.

Jarocin jest przykładem miasta, które sukcesywnie dąży do zlecania coraz większej części swoich zadań organizacjom pozarządowym. Gmina sukcesywnie wycofuje się z działań, które lepiej i efektywniej wykonują organizacje pozarządowe. Przykład Jarocina jest opisany jako jedna z dobrych praktyk w bazie Związku Miast Polskich. Według zawartych tam informacji (zapewne już archiwalnych), przekazanie zadań gminy do realizacji stowarzyszeniom zaowocowało w Jarocinie niezwykłym rozkwitem przejętych przez trzeci sektor dziedzin. W gminie działało wówczas 10 niepublicznych przedszkoli, 6 niepublicznych szkół podstawowych i cztery gimnazja. Trzeci sektor zbudował sieć świetlic środowiskowych, wzbogacił i urozmaicił życie kulturalne i sportowe gminy. W ciągu siedmiu lat wzrosła trzykrotnie liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach sportowych, podwoiła się liczba młodych ludzi uczęszczających do świetlic socjoterapeutycznych prowadzonych przez organizacje pozarządowe⁷.

Według sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami pozarządowymi za 2020 r. organizacjom pozarządowym przekazano w formie dotacji 24,1 mln zł, z czego 22,2 mln na zadania związane z oświatą i wychowaniem. Dotacje te zostały przyznane łącznie 60 organizacjom pozarządowym. Stanowiło to ok. 12% wydatków bieżących z budżetu Miasta Jarocin.

Przykład Jarocina jest również ciekawy ze względu na tworzone tam Centrum Usług Społecznych (CUS). Instytucja ta została utworzona na bazie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

⁷ <https://www.dobrepraktyki.pl/index.php?p1=5&p2=18&art=358>

CUS

Centrum Usług Społecznych jest nową instytucją, wprowadzoną Ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Zgodnie z Ustawą CUS jest jednostką budżetową. Zakłada się, że do CUS zostaną przekazane wszystkie usługi dotychczas realizowane przez OPS, ale uruchomione będą też nowe usługi. CUS ma trzy cele:

- rozszerzenie i rozwój usług społecznych zgodnie z potrzebami mieszkańców,
- zintegrowanie i koordynacja usług społecznych na poziomie lokalnym,
- Zwiększenie udziału lokalnych PES, PS i NGO w świadczeniu usług społecznych.

Idea CUS wpisuje się w istniejącą od wielu lat w Jarocinie tradycję partnerstwa lokalnego. W Jarocinie w obszarze działalności CUS szczególnie aktywne są dwie organizacje: Fundacja 750-lecia Jarocina i Jarocińskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Senior”.

Fundacja 750-lecia Jarocina specjalizuje się w organizacji różnych imprez o charakterze społecznym i kulturalnym, adresowanych do różnych grup mieszkańców, w tym seniorów. Fundacja wydaje kwartalnik „Zapiski Jarocińskie” oraz szereg publikacji o tematyce historycznej. Fundacja jest partnerem wielu działań Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Jarocin oraz Muzeum Regionalnego w Jarocinie, także tych związanych z zapewnieniem seniorom i młodzieży atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu. Fundacja posiada też doświadczenie w zarządzaniu wieloma projektami.

Jarocińskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Senior” od czterech lat na zlecenie samorządu świadczy usługi opiekuńcze dla 130 osób, a także usługi specjalistyczne. W tym dla 27 osób z zaburzeniami psychicznymi. Stowarzyszenie świadczy te usługi w trybie powierzenia. Stowarzyszenie zatrudnia 62 opiekunki. Zapewnia im wsparcie psychologiczne oraz ratownika.

W Jarocinie realizowany jest aktualnie projekt pilotażowy utworzenia CUS. Jest on realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Zgodnie z założeniami konkursu, każdy nowy CUS powinien świadczyć usługi w czterech obszarach, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami mieszkańców.

W Jarocinie CUS będzie świadczył następujące usługi:

1. Usługi z obszaru kultury oraz pobudzania aktywności obywatelskiej

- 1.1. Wsparcie osób starszych: czas wolny i aktywizacja społeczno-kulturalna dla seniorów mieszkających w Jarocinie
- 1.2. Realizacja usług w zakresie kultury w ramach pięciu „klubów społecznych”, dostępnych dla każdego mieszkańca Gminy Jarocin niezależnie od wieku czy sytuacji zawodowej i społecznej jako mniejszej formy aktywności społeczno-kulturalnej

2. Usługi promocji i ochrony zdrowia

- 2.1. Realizacja usługi w zakresie rehabilitacji, w tym mobilne formy,
- 2.2. Realizacja usług w formie konsultacji dietetycznych i pielęgniarskich.

3. Usługi wsparcia rodziny „Klub Rodzinny”

- 3.1. Usługa wsparcia w formie prowadzenia różnych aktywności w specjalnie zaaranżowanej przestrzeni uwzględniającej potrzeby rozwojowe małych dzieci

4. Usługi promocji i ochrony zdrowia – opaska monitorująca.

- 4.1. Usługa umożliwiająca szybką pomoc medyczną w przypadku zaistnienia takiej konieczności poprzez opaski monitorujące stan zdrowia mieszkańca, niezależnie od miejsca, czasu i wykonywanych przez niego czynności.

Zgodnie z założeniami, realizacja usług 1.1, 2.1 i 2.2. mają być powierzone organizacjom pozarządowym w trybie Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Łącznie wartość powierzonych organizacjom usług społecznych wyniesie 900 tys. zł, a cały budżet CUS 1,5 mln zł. Pokazuje to, że znacząca część działalności CUS zostanie powierzona organizacjom pozarządowym.

5.2 Miejski Ośrodek Profilaktyki i Pomocy Rodzinie w Kole

Koło leży we wschodniej Wielkopolsce. Liczy 23 tys. mieszkańców, jest więc porównywalne z Grajewem. W Kole na szczególną uwagę zasługuje działalność Miejskiego Ośrodka Profilaktyki i Pomocy Rodzinie w Kole. Jest to inicjatywa, która stała się inspiracją dla Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej do zaplanowania przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój sieci Klubów Rodzinnych”.

MOPiPR działa od 2004 r. na podstawie Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Ponadto Ośrodek funkcjonuje w oparciu o ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawę o przeciwdziałaniu przemocy. MOPiPR powstał w celu stworzenie spójnego systemu działań profilaktycznych i naprawczych zmierzających do zapobiegania powstawaniu nowych problemów oraz zmniejszenie rozmiaru problemów, które aktualnie występują.

Oferta MOPiPR obejmuje:

- Działalność profilaktyczno – edukacyjną;
- Warsztaty profilaktyczne dla klas;
- Warsztaty psychoedukacyjne dla rodziców;
- Programy interwencyjne dla młodzieży;
- Porady, konsultacje w sprawach uzależnień;
- Porady rodzinne i wychowawcze;
- Porady psychologiczne, prawne;
- Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie;
- Grupę wsparcia dla kobiet;
- Dwie świetlice socjoterapeutyczne MOPiPR i BAZA;

- Grupę zabawową dla rodziców z małymi dziećmi;
- Wspieranie inicjatyw abstyntenckich;
- Warsztaty rodzinne;
- Klub wsparcia rodziny⁸.

Szczególnie warto zwrócić uwagę na **Klub wsparcia rodziny**. Jest to nowa inicjatywa, utworzona w 2021 r. na mocy deklaracji partnerstwa, podpisanej przez Województwo Wielkopolskie i Gminę Miejską Koło.

Klub powstał zgodnie z ideą trzeciego miejsca, czyli miejsca w przestrzeni publicznej, które oddziela środowisko życia w domu i pracy.

„Trzecie miejsce” to miejsce odpoczynku – nie tylko od pracy, lecz także od wykonywanych na co dzień rutynowych czynności. Jest neutralną przestrzenią, w której spędzamy wolny czas, spotykamy przyjaciół, odpoczywamy po pracy zawodowej, pracach domowych, nabieramy oddechu przy filiżance kawy (herbaty), obserwujemy i pokazujemy się innym. „Trzecie miejsca” wzmacniają w nas poczucie przynależności do otoczenia oraz więzi z innymi – znanymi lub potencjalnie bliskimi nam osobami. Są to miejsca, w których tętni życie lokalnej społeczności, gdzie rodzą się nowe pomysły, utrwalają się lub ewoluują ważne w danym środowisku wartości.

Agnieszka Koszowska „Trzecie miejsce” według Raya Oldenburga

Oferta Klubu jest skierowana do wszystkich mieszkańców Koła. W Klubie można skorzystać z wielu usług, m.in.:

- warsztat radzenia sobie ze stresem (dostosowany do potrzeb osób w różnym wieku),
- ćwiczenia wzmacniające uważność dla dzieci, nastolatków i dorosłych,
- „Cud 9 miesięcy” – zajęcia relaksacyjne dla kobiet i rodziców w ciąży,
- konsultację wspierającą dla ojców „Tata na starcie”,
- grupa zabawowa dla rodziców/opiekunów z małymi dziećmi,
- warsztaty rodzinne itd.

Więcej informacji o Klubie dostępnych jest tutaj: <https://samorzad.pap.pl/klub-samorzadowy/kolo/kategoria/aktualnosc/kolo-miejsce-przyjazne-rodzinie>

⁸ <http://bip.mopiprkolo.nv.pl>

Na podstawie doświadczeń Koła Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej przewidział przedsięwzięcie strategiczne, którego celem jest stworzenie sieci Klubów Rodziny w całym województwie wielkopolskim.

5.3 Hrubieszów

Hrubieszów jest miastem w województwie lubelskim, liczącym 18 tys. mieszkańców. Hrubieszów jest przykładem miasta, które aktywnie współpracuje z organizacjami pozarządowymi w zakresie usług społecznych. W 2020 r. przyznano organizacjom pozarządowym 1,2 mln zł w formie dotacji.

W kwocie tej kluczowe znaczenie mają usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze. Realizacja tych usług została powierzona Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi, Lubelskiemu Zarządowi Okręgowemu w Lublinie, Zarządowi Rejonowemu w Hrubieszowie. Usługi te były kierowane do 76 osób i obejmowały 23,5 tys. godzin (w okresie luty-grudzień 2020 r.). A usługi specjalistyczne były kierowane do 16 osób z zaburzeniami psychicznymi i obejmowały 10,6 tys. godzin (w okresie luty-grudzień).

6. Wnioski i rekomendacje możliwe do zastosowania w Grajewie

W Grajewie sektor usług społecznych jest stosunkowo dobrze rozwinięty. Oferowany jest szeroki wachlarz usług, a dodatkowo rozwijane są nowe. Realizowane są również projekty, które poprawiają warunki świadczenia usług, a także – choćby czasowo – poszerzają ofertę.

Niniejsza analiza nie miała na celu oceny zapotrzebowania na usługi. Niemniej w toku badania zidentyfikowano kilka obszarów, w których należy rozważyć wzmocnienie lub uruchomienie nowych usług.

Usługi dla opiekunów faktycznych – w Grajewie istnieje stosunkowo liczna grupa osób, które stale zajmują się opieką nad swoimi bliskimi, przede wszystkim dziećmi. Osoby te otrzymują świadczenia społeczne, są jednak w dużym stopniu pozostawione same sobie. Długotrwała, stała opieka nad osobami zależnymi stanowi olbrzymie obciążenie dla opiekunów. Dlatego należy rozważyć uruchomienie usług wsparcia dla opiekunów faktycznych, w tym przede wszystkim: opiekę wytchnieniową (możliwość okresowej opieki nad osobami zależnymi: od kilku godzin do kilku dni), wsparcie psychologiczne dla opiekunów, inwestycje w kompetencje opiekunów w zakresie opieki, transport lokalny itd.

Uruchomienie nowych usług opiekuńczych – choć oferta usług opiekuńczych jest rozbudowana w Grajewie, to wraz ze starzeniem się społeczeństwa oraz zmianami modelu rodziny istotne będzie poszukiwanie możliwości uruchamiania nowych form świadczenia usług opiekuńczych, w tym szczególnie usług świadczonych w środowisku, w miejscu zamieszkania. W tym celu należy rozważyć uruchomienie mieszkań wspomaganych: miejsc, w których seniorzy lub osoby z niepełnosprawnością mogą funkcjonować przy wsparciu profesjonalnej opieki. Należy też rozważyć uruchomienie usług sąsiedzkich, które pozwalają przy stosunkowo niskim koszcie zapewnić dostęp do usług opiekuńczych, w szczególności poza godzinami pracy urzędów. Tego typu rozwiązania wzmocniają również więzi społecznej i ograniczają zjawiska wykluczenia osób starszych.

Klub wsparcia rodziny – działania na rzecz rodziny są rozbudowane w Grajewie. Jednak koncentrują się na rodzinach, które z różnych powodów znalazły się w trudnej sytuacji. Istotne jest jednak podejmowanie działań prewencyjnych lub w sytuacji pojawiających się oznak kryzysu. Dlatego też należy inwestować w usługi kierowane do ogółu rodzin, dzięki którym rodziny mogą uzyskać wsparcie psychologiczne, pedagogiczne czy też społeczne (odpocząć, porozmawiać, spotkać się z innymi rodzinami) w duchu trzeciego miejsca. W tym celu wskazane jest rozważenie uruchomienia Klubu wsparcia rodziny – na wzór placówki uruchomionej w Kole. Wskazane jest wykorzystanie w tym celu lokalu w centrum miasta. W celu lepszego rozpoznania specyfiki Klubu wsparcia w Kole, wskazane jest zorganizowanie wizyty studyjnej do Koła i spotkania z MOPIPR w Kole oraz Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Poznaniu.

Uruchomienie usług sportowych kierowanych do grup rządziej korzystających z oferty klubów sportowych – w szczególności rządziej ze zorganizowanych zajęć sportowych korzystają dziewczynki, kobiety oraz osoby dojrzałe. Może to mieć negatywny wpływ na stan zdrowia tych osób. Dlatego też należy podjąć działania służące poszerzeniu oferty sportowej kierowanej do tych grup. W szczególności powinno to prowadzić do uruchamiania sekcji sportowych zgodnych z zainteresowaniami dziewczynek, kobiet, osób dojrzałych i osób starszych.

Niezależnie od uruchamiania nowych usług, należy stale inwestować w ofertę istniejących usług. W tym szczególnie istotne jest inwestowanie w kadrę świadczącą te usługi, zarządzającą poszczególnymi placówkami oraz pracującą w tych placówkach. W miarę możliwości budżetowych wskazane jest zwiększanie atrakcyjności pracy w sferze usług społecznych, w szczególności poprzez wzrost wynagrodzeń. Dotyczy to szczególnie obszarów, w których utrzymują się najniższe wynagrodzenia, takich jak kultura.

Jedną z cech sektora usług społecznych w Grajewie jest zdecydowana dominacja sektora publicznego. Usługi społeczne w bardzo niewielkim stopniu są zlecane podmiotom prywatnym i pozarządowym. Wynika to częściowo ze słabości sektora pozarządowego. Należy jednak podkreślić, że niewielka skala zleceń dla sektora pozarządowego powoduje, że sektor ten jest słaby i nie pojawiają się liderzy, którzy byliby gotowi do tworzenia i rozwijania nowych inicjatyw. Należy więc stymulować rozwój nowych inicjatyw, a te powstające wspierać, powierzając im coraz większy zakres zadań. Tego typu rozwiązania mogą sprzyjać rozbudowaniu sektora usług społecznych w Grajewie, ożywieniu go, wprowadzaniu nowych rozwiązań.

Szczególne znaczenie może tu mieć nowa instytucja, czyli Centrum Organizacji Pozarządowych. Instytucja ta powinna koncentrować się na pobudzaniu i wzmacnianiu nowych inicjatyw. Być może mechanizm małych grantów pozwoliłby na wyłonienie się nowych, ciekawych inicjatyw. Doświadczenia małych grantów w obszarze kultury pokazują, że jest spory potencjał dla tworzenia i rozwijania tego typu inicjatyw. W przyszłości przynajmniej część tych inicjatyw mogłaby się przerodzić w bardziej sformalizowane organizacje pozarządowe.

W przypadku istniejących usług pewien potencjał na powierzenie realizacji usług społecznych zidentyfikowano w przypadku Środowiskowego Domu Samopomocy. Wymagałoby to jednak wsparcia ze strony COP w utworzeniu stowarzyszenia, które mogłoby przejąć zarządzanie ŚDS. Jest to więc działanie, które należałoby rozpiąć na kilka lat (ok. trzech). Mogłoby jednak pomóc w rozwijaniu oferty ŚDS.

W przypadku uruchamiania nowych usług wskazane jest założenie, że opcją domyślną jest powierzenie realizacji tych usług podmiotom non-profit. Dotyczyć to może np. mieszkań wspomaganych, klubu wsparcia rodziny czy też uruchomienie nowych klubów lub sekcji sportowych.

Wskazane jest również wydłużenie perspektywy planowania współpracy z organizacjami pozarządowymi. W tym celu wskazane jest uchwalenie wieloletniego planu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wydaje się, że perspektywa trzyletnia byłaby odpowiednia w początkowej fazie. W celu zapewnienia elastyczności planu, można założyć coroczny przegląd i aktualizację planu.

Wskazane jest również w większym stopniu wykorzystanie umów wieloletnich oraz umów o powierzeniu realizacji zadań publicznych. Zwiększy to przewidywalność działań organizacji pozarządowych oraz wzmocni ich potencjał.

7. Spis wykresów

Wykres 1. Wartość i liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym z budżetu Miasta Grajewa	12
Wykres 2. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w podziale na typy usług.....	16
Wykres 3. Szacunkowa liczba osób pobierających świadczenia społeczne związane z opieką nad osobami zależnymi	17
Wykres 4. Wydatki na usługi opiekuńcze, kierowane do osób starszych i osób z niepełnosprawnością (w tys. zł) w 2020 r.	18
Wykres 5. Liczba dzieci na lat 3 objętych opieką instytucjonalną na 1000 dzieci w wieku do lat 3.....	20
Wykres 6. Wydatki bieżące na tworzenie i funkcjonowanie żłobków w Grajewie (w tys. zł) .	20
Wykres 7. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w podziale na rodzinną i instytucjonalną pieczę zastępczą	21
Wykres 8. Wydatki z budżetu Miasta Grajewa na pieczę zastępczą ogółem i średnio na jedno dziecko.....	22
Wykres 9. Liczba uczestników CIS Grajewa w latach 2018-2020 (2018 = 100%)	23
Wykres 10. Dynamika liczby uczestników CIS w Polsce i w CIS Grajewa w latach 2018-2020 (2018 = 100%).....	24
Wykres 11. Odsetek uczestników CIS, którzy zakończyli udział i są usamodzielnieni ekonomicznie	26
Wykres 12. Wydatki na CIS z budżetu Miasta Grajewa	26
Wykres 13. Liczba uczestników imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców.....	27
Wykres 14. Liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	29
Wykres 15. Średnia tygodniowa liczba osób uczestniczących w zajęciach i średnia tygodniowa liczba godzin zajęć organizowanych w GCK	30

Wykres 16. Liczba imprez organizowanych lub współorganizowanych przez GCK oraz szacunkowa liczba uczestników tych imprez	31
Wykres 17. Liczba osób odwiedzających Muzeum Mleka	32
Wykres 18. Liczba widzów w kinie	33
Wykres 19. Liczba i wartość (w tys. zł) dotacji udzielanych organizacjom pozarządowym w obszarze kultura	34
Wykres 20. Udział wydatków na dotacje dla organizacji pozarządowych w ogóle wydatków bieżących na kulturę.....	35
Wykres 21. Wysokość i struktura wydatków bieżących na kulturę.....	36
Wykres 22. Liczba dzieci korzystających z usług edukacyjnych w szkołach, oddziałach przedszkolnych, przedszkolach	37
Wykres 23. Wydatki na edukację w podziale na typy placówek w mln zł.....	38
Wykres 24. Średni roczny koszt usług edukacyjnych na jedno dziecko w zależności od typu placówki.....	39
Wykres 25. Prognozowana liczba osób w wieku 0-14 lat w Grajewie.....	40
Wykres 26. Ćwiczący w klubach sportowych w Grajewie ogółem	41
Wykres 27. Ćwiczący w klubach sportowych w Grajewie do lat 18	41
Wykres 28. Wartość i liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w obszarze sport i kultura fizyczna.	43
Wykres 29. Poniesione wydatki bieżące z budżetu Miasta Grajewo na sport i kulturę fizyczną (w mln zł).....	44

8. Bibliografia

W bibliografii przedstawiono najważniejsze źródła informacji wykorzystywane w trakcie analizy.

- CIS Grajewo (2019), Funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej w Grajewie w roku 2018
- CIS Grajewo (2020), Funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej w Grajewie w roku 2019
- CIS Grajewo (2021), Funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej w Grajewie w roku 2020
- GCK (2019), Sprawozdanie z działalności merytorycznej Grajewskiego Centrum Kultury w 2018 r.
- GCK (2020), Sprawozdanie z działalności merytorycznej Grajewskiego Centrum Kultury w 2019 r.
- GCK (2021), Sprawozdanie z działalności merytorycznej Grajewskiego Centrum Kultury w 2020 r.
- GUS (2021), Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2020 roku, Warszawa, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/pomoc-spoeczna-i-opieka-nad-dzieckiem-i-rodzina-w-2020-roku,10,12.html>
- GUS (2021a), Kultura fizyczna w Polsce,
- GUS (2021b), Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2020 r.
- GUS (2021c), Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2020 r.
- Jedoch-Sepiolo A., Kułaczowska A., Mróz A. (2019), Rewitalizacja w praktyce - Modele rozwiązań jako rezultaty konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast i pilotaży w zakresie rewitalizacji, Krajowy Instytut Polityki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, Warszawa
- Klub Seniora (2019), Sprawozdanie z działalności Klubu Seniora za 2018 r.
- Klub Seniora (2020), Sprawozdanie z działalności Klubu Seniora za 2019 r.
- Klub Seniora (2021), Sprawozdanie z działalności Klubu Seniora za 2020 r.
- Komisja Europejska, Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/17881/12.pdf, str. 22.
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (2021), Strategia rozwoju usług społecznych – etap pierwszy, okres programowania: 2021 – 2040; Projekt; <https://www.gov.pl/attachment/5b763e48-a84a-45a4-877c-727f051b23d8>

- MOPS Grajewo (2021), Informacja na temat realizacji polityki miasta Grajewo względem osób starszych i niepełnosprawnych w 2020 r.
- MOPS w Grajewie (2019), Sprawozdanie z realizacji „Miejskiego Programu Wspierania Rodziny w mieście Grajewo na lata 2016-2018” za rok 2018
- MOPS w Grajewie (2019), Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za rok 2018
- MOPS w Grajewie (2020), Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za rok 2019
- MOPS w Grajewie (2020), Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za rok 2019
- MOPS w Grajewie (2020), Zakres i koszty finansowania pomocy społecznej w Grajewie za rok 2019
- MOPS w Grajewie (2021), Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za rok 2020
- MOPS w Grajewie (2021), Zakres i koszty finansowania pomocy społecznej w Grajewie za rok 2020
- MOSiR (2020), Plan pracy oraz sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Grajewie w 2019 r.
- UM Grajewo (2017), Gminny program rewitalizacji miasta Grajewo na lata 2017-2027
- UM Grajewo (2019), Sprawozdanie z wykonania budżetu miasta za rok 2018
- UM Grajewo (2019), Sprawozdanie z realizacji rocznego Programu współpracy miasta Grajewo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2018 r.
- UM Grajewo (2020), Sprawozdanie z wykonania budżetu miasta za rok 2019
- UM Grajewo (2020), Sprawozdanie z realizacji rocznego Programu współpracy miasta Grajewo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2019r.
- UM Grajewo (2021), raport o stanie miasta Grajewo w 2020 r.
- UM Grajewo (2021), Sprawozdanie z wykonania budżetu miasta za rok 2020
- UM Grajewo (2021), Sprawozdanie z realizacji rocznego Programu współpracy miasta Grajewo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2020 r.
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. Dz. U. 2015 poz. 1777 z późn. zm.)